

ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับ
วิทยาลัยครูในสาธารณรัฐบอตสวานา

Effective Schools/Teachers :

The Role of the University of Botswana

as a Teacher Education Institution :

Current Development in Teacher Education

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักนายกรัฐมนตรี

ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับ
วิทยาลัยในสาธารณรัฐบอตสวานา
Effective Schools/Teachers :
The Role of the University of Botswana
as a Teacher Education Institution :
Current Development in Teacher Education

By
Changu Mannathoko
University of Botswana

แปลและเรียบเรียงโดย
ดร. สุรศักดิ์ หลาบมาลา

สำนักงานปฏิรูปวิชาชีพครู
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ตุลาคม 2543

คำนำ

สาธารณรัฐบอตสวานาเป็นประเทศเล็กอยู่ทางตอนใต้ของทวีปแอฟริกา ได้เอกราชจากสหราชอาณาจักรเมื่อ พ.ศ. 2509 ประชากรมีหลายเผ่าพันธุ์ สถาบันอุดมศึกษาที่สำคัญคือมหาวิทยาลัยบอตสวานา วิทยาลัยเกษตรกรรมบอตสวานา และวิทยาลัยครูอีก 6 แห่ง ทุกสถาบันที่กล่าวมาแล้วดำเนินการฝึกหัดครู เป็นที่น่าสังเกตว่าคณะวิศวกรรมศาสตร์ เทคโนโลยีและคณิตศาสตร์ของมหาวิทยาลัยบอตสวานาทำการฝึกหัดครูด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยีด้วย

ความร่วมมือระหว่างคณะศึกษาศาสตร์ และวิทยาลัยครูในลักษณะของการสมทบนำไปสู่การพัฒนาด้านคุณภาพในการพัฒนาอาจารย์วิทยาลัยครู ฝึกอบรมครู และบุคลากรทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ นับว่าเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ของประเทศอย่างคุ้มค่า

ปัญหาด้านการกระจายตัวของประชากร 8 เผ่าพันธุ์และภาษาต่าง ๆ ขนบธรรมเนียมโบราณและความไม่เสมอภาคทางเพศ เป็นสิ่งท้าทายนักการศึกษาและสถาบันการศึกษาอย่างมากมาย คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบอตสวานามีบทบาทสำคัญในความพยายามจัดอุปสรรคต่างๆ ที่กล่าวแล้ว

ปัญหาที่สถาบันการศึกษาในสาธารณรัฐบอตสวานาต้องเผชิญและความพยายามในการแก้ไขมีความคล้ายคลึงและแตกต่างจากประเทศไทยหลายประการ จึงนับว่าเป็นกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจ รายงานการวิจัยฉบับนี้ เขียนโดย Dr.Changu Mannathoko แห่งมหาวิทยาลัยบอตสวานา โดยได้รับการสนับสนุนจาก World Bank เพื่อวารสาร Human Development Week ฉบับวันที่ 2 มีนาคม 2541

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพิจารณาว่า รายงานการวิจัยฉบับนี้น่าจะเป็นข้อมูลที่ดีเกี่ยวกับความร่วมมือในการฝึกหัดครูระหว่างคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์ในมหาวิทยาลัยกับวิทยาลัยครู จึงมอบให้ ดร.สุรศักดิ์ หลาบมาลา แปลและเรียบเรียงเพื่อใช้ประโยชน์ในการปฏิรูปการฝึกหัดครู และสำหรับผู้สนใจทั่วไป

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
ตอนที่ 1 ภูมิหลัง	
ตอนที่ 2 บทบาทมหาวิทยาลัยบอตสวานาในการฝึกหัดครู	
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ	
ตอนที่ 4 บทสรุปและข้อคิดสำหรับประเทศไทย	

บทนำ

วัตถุประสงค์ของกรณีศึกษาครั้งนี้เพื่อเป็นหลักฐานให้เห็นชัดว่า มหาวิทยาลัยบอตสวานาเป็นสถาบันการฝึกหัดครูที่สูงที่สุด และมีบทบาทมากที่สุดในสาธารณรัฐบอตสวานาที่ช่วยให้ประเทศบรรลุเป้าหมายโปรแกรมการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ เช่น การเข้าเรียน ความเสมอภาค คุณภาพของการสอน ความไม่เป็นธรรมของการใช้อำนาจ การบริหารหลักสูตรวิทยาลัยครู การวิจัยและประเมินผล การผลิตสื่อการสอน การวางแผนนโยบาย การวิเคราะห์และยุทธวิธีการนำนโยบายไปปฏิบัติ เอกสารนี้ซึ่งปัญหาที่มหาวิทยาลัยต้องเผชิญในการพัฒนาการฝึกหัดครู และอธิบายยุทธวิธีซึ่งมหาวิทยาลัยใช้เพื่อเสริมสร้างพลังของตนเอง ให้มีบทบาทต่อการฝึกหัดครูมากยิ่งขึ้น

เอกสารฉบับนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน ตอนที่ 1 บรรยายถึงภูมิหลังของระบบการศึกษาของบอตสวานา โดยมีจุดเน้นอยู่ที่การวิเคราะห์สถานการณ์การศึกษาของประเทศ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและการประสานกันระหว่างการประถมศึกษา การมัธยมศึกษา และการฝึกหัดครู ตอนที่ 2 กล่าวถึงความช่วยเหลือของมหาวิทยาลัยทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีต่อการฝึกหัดครู ตอนที่ 3 เสนอแนะวิธีปรับปรุงพัฒนาคุณภาพและบทบาทของมหาวิทยาลัยในการฝึกหัดครูในอนาคต ตอนที่ 4 เป็นการสรุปปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วในเอกสารนี้

นิยามศัพท์

การฝึกหัดครู คือ กระบวนการเริ่มต้นการให้การศึกษาและการฝึกอบรมครูประจำการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสาระสำคัญ 3 ประการ คือ (1) ความรู้ (2) ทักษะในวิชาชีพ (3) ค่านิยม และทัศนคติต่ออาชีพครู ความรู้ด้านวิชาการด้านวิชาครู และความเข้าใจในวิชาชีพครูอาจทำได้โดยกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งวางแผนไว้เป็นอย่างดี ส่วนทักษะความเป็นครูและทัศนคติความเป็นครูนั้นอาจเรียนได้ 2 วิธี คือ การนำความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาไปประยุกต์ใช้ และการวางแผนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูอย่างรอบคอบ

วิธีการดำเนินการ

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิเคราะห์เอกสาร และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวกับการฝึกหัดครู เอกสารที่ใช้ศึกษาส่วนมากเป็นของกระทรวงศึกษาธิการและของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นรายงานต่าง ๆ รายงานการวิจัย เอกสารเกี่ยวกับนโยบายและเอกสารทางด้านกฎหมายของประเทศ ผู้วิจัยได้อภิปรายกับผู้กำหนดนโยบาย นักการฝึกหัดครู และนักวิจัยซึ่งอยู่ที่กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับนโยบายและปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในเอกสารนี้

ตอนที่ 1 : ภูมิหลัง

การวิเคราะห์สถานการณ์

สาธารณรัฐบอตสวานาเคยเป็นอาณานิคมของสหราชอาณาจักร ซึ่งครั้งก่อนมีชื่อว่าเบคชานาแลนด์ อยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักรเป็นเวลา 81 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ.2428-2509) ขณะนี้เป็นประเทศเอกราช ตั้งอยู่ในทวีปแอฟริกาตอนใต้ เพื่อนบ้านของสาธารณรัฐบอตสวานา คือ สาธารณรัฐซิมบับเว แคมเบีย นามิเบีย และแอฟริกาใต้

สาธารณรัฐบอตสวานามีประชากร 1,334,000 คน ประชากรส่วนมากยังอยู่ในวัยทำงาน คือ ประชากรร้อยละ 43.6 มีอายุระหว่าง 0-14 ปี แม้ว่าจะเป็นประเทศเล็ก แต่มีพื้นที่ขนาดใหญ่คือมีพื้นที่ถึง 582,000 ตารางกิโลเมตร ประชากรกระจายอย่างเบาบาง ประชากรส่วนมากจะอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศ เพราะทางภาคตะวันตกของประเทศมีสภาพคล้ายทะเลทราย การกระจายตัวของประชากรมีผลทำให้การศึกษาและการพัฒนาต่าง ๆ มีความยุ่งยากและค่าใช้จ่ายสูง

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสาธารณรัฐบอตสวานา ปรากฏตาม ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสาธารณรัฐบอตสวานา

พื้นที่	582,000 ตารางกิโลเมตร		
ความสูงเฉลี่ย	1,000 เมตร		
เมืองหลวง	กาโบโรเน		
GDP per Capita	7,500 ปูลา (พ.ศ. 2537)		
อัตราคนรู้หนังสือรวม	= 68.9 %	ชาย = 66.9 %	หญิง 70.3 %
ประชากร	1.33 ล้านคน	ชาย = 47.8 %	หญิง 52.2 %
ประชากรในเมือง	45.7 %		
ขนาดของครอบครัว	4.7 คน		
ความหนาแน่นของประชากร	2.3 คน/ตารางกิโลเมตร		

การกระจายอายุของประชากร

รายการ	พ.ศ. 2514	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2534
อายุ 0-14 ปี (%)	47.5	47.3	43.6
อายุ 15-64 ปี (%)	46.9	47.6	51.5
อายุ 65 ปีขึ้นไป (%)	5.6	5.1	4.9
อายุตามความคาดหวัง (ปี)	52.3	56.5	65.2
อัตราการเจริญเติบโต (%)	1.8	4.8	3.5

ที่มา : รัฐบาลแห่งสาธารณรัฐบอตสวานา พ.ศ. 2538

วิเคราะห์การศึกษาในสาธารณรัฐบอตสวานา

การขยายโรงเรียนอย่างมากมายทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นำไปสู่การขยายการฝึกหัดครูตามมา การขยายการศึกษาอย่างมากทำให้ประชาชนเกิดความสงสัยในคุณภาพการศึกษา ปัญหาด้านคุณภาพเชื่อมโยงกับค่านิยมด้านความเสมอภาค ความเท่าเทียมกัน การพึ่งตนเอง การพัฒนาและประชาธิปไตยของประเทศด้วย

หลังจากที่ได้รับเอกราชแล้วชนชั้นปกครองต้องเผชิญกับปัญหาที่ทำห้ายคือการหาทุนเพื่อมาใช้ในการศึกษา ประเทศอยู่ในสภาพที่ยากจนมาก ชนชั้นปกครองต้องเผชิญทางเลือก 2 ทาง คือ

1. จัดการศึกษาให้แก่ประชากรส่วนมาก ซึ่งเป็นเป้าหมายระยะยาวที่จะสร้างสังคมการเรียนรู้หรือการรู้หนังสือขึ้น

2. จัดการศึกษาในวงจำกัดเพื่อคนจำนวนหนึ่งซึ่งจะต้องมาทำงานด้านข้าราชการพลเรือน ซึ่งในปัจจุบันนี้ส่วนมากคนต่างชาติทำหน้าที่อยู่

รัฐบาลใช้ทางเลือกที่ 2 การใช้ทางเลือกที่ 2 นี้ก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างไม่สม่ำเสมอ นักวิจารณ์กล่าวว่าผลลัพธ์ของนโยบายทางการศึกษาคือ การสร้างกลุ่มคนกลุ่มน้อยที่มีการศึกษาดีและมีอาชีพสูงสร้างปัญหาความไม่เสมอภาค รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2520 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เสนอรายงานให้รัฐบาลและนำไปสู่นโยบายทางการศึกษาของประเทศ พ.ศ. 2520 และแผนพัฒนาประเทศ พ.ศ. 2520 แผนนี้ได้ให้การศึกษาระดับพื้นฐานแก่ประชาชน กำประกันในความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา กระจายทรัพยากรอย่างเสมอภาค ใ้งบประมาณสนับสนุน และมีการใช้ระบบการสอบคัดเลือกในประเทศ

โครงสร้างของระบบการศึกษา

ปัจจุบันโครงสร้างของระบบการศึกษาสาธารณรัฐบอตสวานา คือ 7 + 3 + 2 นั่นคือ การประถมศึกษา 7 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี และมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 ปี โครงสร้างนี้เป็นโครงสร้างใหม่ และนำมาใช้ในโรงเรียนในปี พ.ศ. 2538 อันเป็นผลมาจากรายงานของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2536 รัฐบาลมีความเห็นว่าระบบ 7 + 3 + 2 จะเป็นระบบที่สามารถแก้ปัญหาการศึกษาต่าง ๆ ซึ่งระบบการศึกษาต้อง

เผชิญในปัจจุบัน สามารถปรับปรุงคุณภาพการศึกษาและในขณะเดียวกันยังคงรักษาระดับ การเข้าโรงเรียนไว้ได้ สาธารณรัฐบอตสวานามีการศึกษาขั้นพื้นฐาน 10 ปี (การประถม ศึกษา 7 ปี และมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี)

ในเชิงคุณภาพ ระบบการศึกษาต้องเผชิญกับปัญหาด้านความเสมอภาค ความเท่าเทียม และคุณภาพ รายงานของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2520 ได้เสนอให้เด็กทุกคนเข้าเรียนต่อในระดับประถมศึกษา (Universal Access to Primary Education : UPE) รัฐบาลยอมรับข้อเสนอแนะและสนับสนุนโดยการยกเลิกค่าเล่า เรียนเมื่อปี พ.ศ. 2523 อย่างไรก็ตามผู้ปกครองก็ยังคงต้องจ่ายค่าเครื่องแบบ ค่าอาหาร กลางวัน และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

การศึกษาทั่วไปมีผลทำให้เด็กเข้าเรียนในระดับประถมศึกษามากขึ้น แต่ไม่ มากนัก การเพิ่มจำนวนนี้มีได้หมายความว่าประเทศนั้นได้เข้าถึงการศึกษาระดับพื้นฐาน สำหรับประชาชนทั่วไปในปี พ.ศ. 2536 แล้ว เพราะผลปรากฏว่าเด็กในระดับประถม ศึกษาที่ยังไม่ได้เข้าโรงเรียนมีร้อยละ 17 ในระดับประถมศึกษานั้นสัดส่วนของเด็กหญิง มากกว่าเด็กชาย แนวโน้มของเด็กหญิงในระดับประถมศึกษาเข้าเรียนมากกว่าเด็กชาย เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2539 ทั้งนี้เพราะเด็กผู้ชายส่วนมากต้องไปเป็นเด็กเลี้ยงวัวตาม ประเพณีของเผ่า

การขยายโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมากมาย ทำให้โรงเรียนต้องรับเด็ก ที่มีระดับของความสามารถแตกต่างกัน ประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยม ศึกษาตอนปลายแทบจะไม่มีค่าเสียแล้วในตลาดแรงงาน การขยายโรงเรียนระดับมัธยม ศึกษาตอนต้นอย่างรวดเร็วมีผลกระทบอย่างมากต่องานในด้านการจัดการ การจัดหาครู และด้านหลักสูตร

รัฐบาลมีความจริงจังในการจัดการศึกษาให้เด็กทุกคนได้เข้ามาเรียนใน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่นโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มีการปรับเปลี่ยนจุดยืนใหม่ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการหางานและความสามารถในการเรียนต่อ เป้า หมายและเนื้อหาของหลักสูตรของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นจึงต้องมีการทบทวนใหม่ โดยให้ความสำคัญแก่การเตรียมเด็กเพื่ออาชีพ การเตรียมเด็กเพื่ออาชีพในโรงเรียนมัธยม ศึกษาตอนต้น ดำเนินโดยวิธีการดังต่อไปนี้

1. ให้มีการปฐมนิเทศเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ
2. จัดให้มีวิชาฝึกปฏิบัติให้นักเรียนเลือกอย่างมากมายในระดับนี้

3. ฝึกทักษะชีวิตและการฝึกอบรมทักษะพื้นฐานที่เกี่ยวกับการทำงาน รวมทั้งทักษะการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม การรู้จักตนเอง และการคำนวณ
4. จัดหลักสูตรใหม่ที่เกี่ยวพันกับโลกของงานเป็นหลักสูตรที่มีกิจกรรมในหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเหล่านี้มุ่งที่จะนำไปสู่กระบวนการผลิต การจัดระบบการผลิตและความต้องการในชีวิตการทำงาน
5. ให้มีการแนะแนวอาชีพและแนะแนวการศึกษาอื่น ๆ

การเข้าเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น

ในเชิงปริมาณมีความก้าวหน้าไปอย่างมากในการเปิดโรงเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นให้แก่เด็กทุกคน พ.ศ. 2511 หลังจากได้รับอิสรภาพ 2 ปี มีโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศอยู่ 257 โรง ในปี พ.ศ. 2523 โรงเรียนประถมศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมากมาเป็น 415 โรง เมื่อมีคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติในปี พ.ศ. 2520 ได้มีการขยายโรงเรียนมัธยมศึกษาอีกมาก ในปี พ.ศ. 2520 มีโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นทั่วประเทศ 32 โรง และในปี พ.ศ. 2533 โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้นเป็น 150 โรง ในปี พ.ศ. 2536 เด็กที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาประมาณร้อยละ 95 เข้ามาเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในปี พ.ศ. 2520 มีเพียงร้อยละ 35 เท่านั้น ปัจจุบันโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นโรงเรียนในชุมชน เพราะชุมชนต้องช่วยเหลือบางประการในการจัดการโรงเรียนเหล่านี้ให้อยู่รอด

ปัญหาวิกฤต

ปัญหาวิกฤตเกี่ยวกับการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีอยู่หลายประการ ปัญหาเหล่านี้เกี่ยวโยงกับปัญหาการเข้าเรียน ความเสมอภาค คุณภาพ และความมีประโยชน์ การขาดความต่อเนื่องระหว่างโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ปัญหาการจัดการและการบริหารโรงเรียน

ปัญหาการเข้าเรียนและความเสมอภาค

การเข้าเรียนอย่างทั่วถึงในการศึกษาพื้นฐานมีอยู่เพียง 2 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่รัฐบาลไม่ได้ให้ความจริงจังและจริงจังเกี่ยวกับการศึกษาก่อนประถมศึกษา เพราะรัฐบาลยังมีภาระที่จะสนับสนุนการศึกษาด้านอื่น ๆ อีกมาก

ในระดับประถมศึกษาโรงเรียนเพิ่มขึ้นจาก 377 โรงเรียนปี พ.ศ. 2521 เป็น 647 โรงเรียนปี พ.ศ. 2534 เพราะโรงเรียนรัฐบาลเพิ่มอย่างมากจาก 365 โรงเรียนเป็น 583 โรงเรียนปี พ.ศ. 2534 สัดส่วนของประชากรอายุ 7-13 ปี เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ร้อยละ 83.3 ตารางที่ 2 แสดงจำนวนนักเรียนประถมศึกษาตามที่คาดหมายจากปี พ.ศ.2533-2539 ตัวเลขเหล่านี้ทำให้มองเห็นการเพิ่มจำนวนของนักเรียนประถมศึกษาอย่างมากมายจาก 296,390 คนในปี พ.ศ. 2533 เป็น 352,626 คนในปี พ.ศ. 2539 ปัญหาการเข้าเรียนอย่างไม่ทั่วถึงเกี่ยวข้องกับปัญหาเชื้อชาติ ปัญหาความไม่เสมอภาค และปัญหาแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมในประเทศ

ตารางที่ 2 จำนวนนักเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2533-2539

ชั้นปีที่	พ.ศ.2533	พ.ศ.2534	พ.ศ.2535	พ.ศ.2536	พ.ศ.2537	พ.ศ.2538	พ.ศ.2539
1	49,031	48,960	49,679	50,414	51,160	51,915	52,683
2	45,288	46,647	46,589	47,269	47,967	48,677	49,396
3	43,871	44,974	46,322	46,274	46,944	47,638	48,343
4	44,309	48,596	50,151	51,665	51,776	52,458	53,225
5	36,956	39,177	43,960	44,348	45,687	45,791	46,392
6	36,940	38,032	40,306	44,187	45,637	47,016	47,135
7	39,975	44,132	46,075	48,682	52,984	55,291	55,452
รวม	296,390	310,528	322,082	332,839	342,155	348,786	352,626

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการสาธารณรัฐบอตสวานา พ.ศ. 2538

หมายเหตุ : ตัวเลขในปี พ.ศ. 2533 และ 2534 เป็นการประมาณการโดยกรมการประถมศึกษาศึกษา

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นก่อให้เกิดความกดดันอย่างมากต่อโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย การบริหารโรงเรียน การจัดการครูและความเพียงพอของหลักสูตร เมื่อปี พ.ศ. 2540 เด็กที่จบประถมศึกษาประมาณร้อยละ 98 เข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่เด็กที่จบระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพียงร้อยละ 35 เท่านั้น

ช่องว่างในด้านผลการเรียนระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงมีอย่างมาก ทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเด็กชายเรียนได้ดีกว่าเด็กหญิง ข้อแตกต่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือในสาขาวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งอาจจะดูได้จากตารางที่ 3 การเรียนไม่เต็มที่ของเด็กหญิงนำไปสู่การที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมน้อยในหลาย ๆ ด้านของการศึกษาและการฝึกอบรม และมีผลกระทบต่อโอกาสในการจ้างงานอีกด้วย

ตารางที่ 3 ร้อยละของนักเรียนชายและหญิงที่สอบผ่านระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แยกตามหลักสูตร พ.ศ. 2533

เพศ	คณิตศาสตร์	บูรณาการ	ออกแบบและ เทคโนโลยี
ชาย	75 %	81 %	80 %
หญิง	68 %	66 %	57 %

ที่มา : Nyati-Ramahobo, L. The Girl-Child in Botswana. Education Constraints and Prospects. Gaborone : UNICEF. p.34

คุณภาพและควมมีประโยชน์

รัฐบาลเห็นด้วยกับความคิดของสาธารณชนและรายงานการวิจัยว่าผลการเรียนระดับประถมศึกษาขณะนี้ต่ำมาก ผลการเรียนต่ำในระดับนี้จะมีผลกระทบต่อโรงเรียนในระดับสูงขึ้นไป ปัจจัยหลายประการที่รับผิดชอบต่อคุณภาพทางการศึกษาต่ำในระดับนี้ คือ ทัศนคติต่อการเรียนรู้ ความไม่เสมอภาคทางเพศ งบประมาณไม่เพียงพอ ทรัพยากรไม่เพียงพอ ชั้นเรียนที่ใหญ่เกินขนาด ปัญหาภาษาที่ใช้ในการสอน คุณภาพในวิชาชีพของครู บริหารการสนับสนุนที่ไม่ค่อยมีคุณภาพ เช่น การแนะแนวอาชีพ และการแนะแนวการศึกษา ตำราเรียน สื่อการเรียนเพื่อการอ่าน ห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์

และวิธีการเรียนการสอน ปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพของการศึกษาคำ 3 ประการ คือ วิธีการเรียนการสอน นโยบายด้านภาษาและภาษาที่ใช้ในการสอน การจัดการและการบริหารโรงเรียน ได้อธิบายดังต่อไปนี้

นโยบายด้านภาษาและภาษาที่ใช้ในการสอน

ตั้งแต่ได้รับเอกราชมา 27 ปีแล้ว สาธารณรัฐบอตสวานาไม่มีนโยบายเกี่ยวกับภาษาอย่างครอบคลุม อย่างไรก็ตามภาษาเดียวที่ใช้และถือว่าถูกต้องตามกฎหมายคือภาษาเซทสวานา ถือเป็นภาษาประจำชาติ เซทสวานาและภาษาอังกฤษจะเป็นภาษาที่พูดทางวิทยุ และเป็น 2 ภาษาที่ใช้สอนในโรงเรียน สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้คนที่พูดภาษาอื่นรู้สึกว่าได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม และฐานะของภาษาของเขาเป็นภาษาของชนกลุ่มน้อย สภาภาษาแห่งสาธารณรัฐบอตสวานา คงต้องหาทางแก้ปัญหาความตึงเครียด และความยุติธรรมทางด้านภาษาและวัฒนธรรมต่อไป

ประชาชนโดยทั่วไปยังไม่ยอมรับนโยบายด้านภาษาที่ใช้เป็นสื่อในการสอน นโยบายให้ความยุติธรรมต่อชนกลุ่มน้อย ให้ความสำคัญแก่ภาษาอังกฤษในฐานะที่เป็นภาษาของธุรกิจ และภาษาของข้อมูลข่าวสารมากเกินไป และผลการเรียนของเด็กผู้ซึ่งภาษาเดิมไม่ใช่เซทสวานาค่อนข้างต่ำ นักภาษาศาสตร์ให้ความเห็นว่าในระหว่างปีแรกของการเรียน เด็กมีความจำเป็นที่ควรจะให้เรียนรู้แนวคิดต่าง ๆ ในภาษาเดิมของตน เด็กในท้องถิ่นหลาย ๆ แห่งได้รับการสอน แนวความคิดต่าง ๆ เป็นภาษาเซทสวานา เพราะเป็นเพียงภาษาเดียวซึ่งใช้เป็นสื่อในการสอนระหว่างปีแรกๆ ของโรงเรียน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติชี้ให้เห็น ใน พ.ศ. 2536 ว่าเด็กทำการสอบออกจากโรงเรียนประถมศึกษาได้ดี คือ เด็กกลุ่มซึ่งใช้ภาษาเซทสวานาเป็นภาษาแม่ เด็กอื่น ๆ ซึ่งพูดภาษาท้องถิ่น เช่น เซกาลากา เซตกาลากาดี ทำได้ไม่ค่อยดี ในทำนองเดียวกันเด็กที่เรียนในโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางทำได้ดีกว่าเด็กที่เรียนในโรงเรียนที่ใช้ภาษาเซทสวานา เพราะโรงเรียนที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางนั้นมีอุปกรณ์ที่ดี มีครูที่มีคุณภาพดี และที่เห็นได้ชัดคือเด็กที่เรียนในโรงเรียนใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางนั้นจะมาจากครอบครัวนักวิชาชีพซึ่งใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาเซทสวานา หรือภาษาท้องถิ่นอื่น ๆ เป็นสื่อกลางในการสนทนาอยู่แล้ว

ฐานะของภาษาเซทสวานา ถือว่าต่ำกว่าภาษาอังกฤษ และผลการเรียนภาษาอังกฤษของเด็กทำได้ดีกว่าภาษาเซทสวานา ปัจจุบันเด็กไม่สามารถพูดและเขียนภาษาเซทสวานาได้ดี ทั้ง ๆ ที่เป็นภาษาประจำชาติ เพราะฉะนั้นจึงควรส่งเสริมการเรียน

การสอนภาษาเขทสวานาตั้งแต่ประถมศึกษาเพื่อให้แน่ใจว่าภาษานี้ได้รับการพัฒนา นโยบายด้านภาษานั้นควรมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ให้สูงขึ้นสำหรับเด็กทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน โดยวิธีนี้ฐานะของภาษาเขทสวานาจะได้รับการยกสูงขึ้น และในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาเขทสวานาเป็นภาษาประจำชาติด้วย

การจัดการและการบริหารโรงเรียน

การจัดการโรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาอยู่ 5 ด้าน คือ

1. ระบบการศึกษารวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง และมีระดับชั้นของอำนาจค่อนข้างสูง
2. ห้องเรียนไม่เพียงพอ อุปกรณ์เสริมและห้องพักของครูไม่เพียงพอ
3. การจัดหาและการแจกจ่ายอุปกรณ์ให้แก่โรงเรียนไม่มีประสิทธิภาพ
4. การจัดสวัสดิการของครูไม่เพียงพอ
5. ความเหลื่อมล้ำระหว่างหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย ที่ดินและเคหะสถานกับกระทรวงศึกษาธิการ

ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการฝึกหัดครูถูกถ่วงโดยระบบการรวมอำนาจ ระบบขั้นตอนอำนาจ และการบริหารการศึกษาแบบราชการ ระบบอำนาจหลายระดับชั้นทำให้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ของระบบการศึกษาไม่มีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น กรมการประเมินและพัฒนาหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพื้นฐาน โดยที่ครูมีส่วนร่วมแต่เพียงเล็กน้อย วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมน้อย หนังสือเรียนที่ใช้เขียนโดยเจ้าหน้าที่กระทรวงศึกษาธิการ และมีหนังสือน้อยเล่มที่เขียนโดยครู/อาจารย์ที่สอนวิชานี้

แม้ว่าจะมีการขยายการประถมศึกษาอย่างรวดเร็ว การจัดหาห้องเรียนล่าช้า หลังมาก ในปี พ.ศ. 2536 ทั่วทั้งประเทศมีชั้นเรียนประมาณ 9,057 ชั้น แต่มีห้องเรียนให้เรียนเพียง 6,326 ห้องเรียนเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2536 ประมาณร้อยละ 30.2 ของจำนวนชั้นเรียน ไม่มีห้องเรียนของตัวเอง จึงก่อให้เกิดการเรียนสองผลัด นั่นคือ เด็กบางคนเรียนในตอนบ่าย และมีบางชั้นเรียนต้องสอนนอกตัวอาคารเรียนหรือที่สนามหญ้า ส่วนการเรียนวิชาพิเศษอื่น ๆ ยังมีห้องไม่เพียงพอ เช่น ห้องทำงานของครู ห้องสมุด ห้องวิทยาศาสตร์ และห้องสหนาการ เป็นต้น ส่วนที่พักรูมีไม่เพียงพอ ครูต้องอยู่บ้านเดียวกันทั้ง ๆ ที่

เป็นครูต่างเพศกัน ขอบเขตของการขาดแคลนห้องเรียนในแต่ละตำบลมีความแตกต่างกันอย่างมาก ที่ขาดแคลนมากที่สุดคือ ตำบลทางตะวันตกเฉียงเหนือ ทางใต้ตอนกลางในเขต กเวเนง และกาลากาดี ตามลำดับ ปัญหาการขาดห้องเรียนในชนบทเกิดจากบริษัทก่อสร้างเล็ก ๆ หลายบริษัทละทิ้งงานก่อสร้างห้องเรียน โดยมากมักจะละทิ้งตอนที่ขึ้นหลังคา ผู้รับเหมาก่อสร้างขนาดเล็กส่วนมากขาดคนที่เชี่ยวชาญในการขึ้นหลังคา ความไม่เพียงพอของปัจจัยต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วก่อให้เกิดคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษาต่ำ

อุปสรรคที่มีต่อการศึกษาอย่างทั่วถึง

การเข้าเรียนต่อในระดับประถมศึกษานั้นสูง แต่จะให้ได้เรียนอย่างทั่วถึงทุกคนนั้นยังอยู่อีกห่างไกล ปัจจัยหลายประการได้รับการชี้บ่งว่าเป็นตัวการที่ทำให้เด็กไม่สามารถไปโรงเรียน ปัญหาเหล่านี้คือ

1. ความยากจน

ผู้ปกครองของเด็กที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์ และในที่ดินซึ่งไม่สามารถเอื้ออำนวยต่อการดำรงชีพไม่มีโรงเรียนให้เด็กเรียน ในบริเวณที่มีโรงเรียนประถมศึกษาเด็กจากครอบครัวที่ยากจนไม่สามารถไปเรียนหนังสือได้เพราะผู้ปกครองไม่สามารถซื้อเครื่องแบบให้ได้ ความกดดันจากเพื่อนและความกดดันจากครูใหญ่ทำให้เด็กในครอบครัวที่มีความยากจนไม่อยากจะไปโรงเรียน ทั้ง ๆ ที่ข้อความจริงคือเครื่องแบบไม่ใช่เป็นเรื่องที่บังคับ

2. อยู่ห่างไกลโรงเรียน

มีแนวโน้มว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในระยะทางที่ห่างไกลโรงเรียน ก็ไม่อยากจะไปโรงเรียน

3. ปัญหาด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กไม่อยากจะไปโรงเรียน รวมทั้งความไม่สามารถพูดภาษาเซทสวานาได้ ความใกล้ชิดระหว่างเด็กกับผู้ปกครอง ประเพณีของเผ่า และการทำโทษเขี่ยนตีเด็ก ปัจจัยเหล่านี้ชี้บ่งว่าทำให้เด็กเผ่าบาซาวาไม่ยอมมาโรงเรียน

4. ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

เด็กผู้ชายบางคนไม่ไปโรงเรียนเพราะต้องเลี้ยงวัว แม้ว่าในทางปฏิบัติ
กรณีนี้จะลดลงแล้ว แต่ก็ยังมีเด็กบางคนที่ไม่สามารถไปโรงเรียนได้

5. ความบกพร่องทางสมองและร่างกาย

ความบกพร่องทางสมองและร่างกายทำให้เด็กหลาย ๆ คนไม่ไปโรงเรียน

6. การออกจากโรงเรียนและความไม่เสมอภาคทางเพศ

ในระดับมัธยมศึกษาเด็กที่ออกจากโรงเรียนส่วนมากมักจะเป็นเด็กหญิง
เพราะการตั้งครรภ์ โดยเฉลี่ยแล้วเด็กผู้หญิง 100 คน จะออกจากโรงเรียนเพราะการตั้ง
ครรภ์ 3 คน แต่เด็กผู้ชายไม่ต้องออกจากโรงเรียนเพราะปัญหาทำให้เด็กผู้หญิงตั้งครรภ์
เด็กผู้หญิง 100 คนที่ออกจากโรงเรียนมีเพียงประมาณ 10 คนเท่านั้นที่กลับเข้ามาเรียน
ใหม่ ในขณะที่เด็กผู้ชายจำนวน 35 คนกลับเข้ามาเรียนใหม่ นโยบายเกี่ยวกับการตั้งครรภ์
ทำให้เด็กผู้หญิงจำนวนมากไม่ยากกลับเข้ามาเรียนหนังสือในระดับมัธยมศึกษาอีก

ภาษาเป็นปัญหาสำคัญของหลักสูตร เป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้
โดยคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติใน พ.ศ. 2536 ว่าการเชี่ยวชาญทางภาษานั้นเป็น
เครื่องมือของการคิดที่ดี ของการสื่อสาร การเรียนและการทำงาน ก่อนปี พ.ศ. 2536 เซท
สวานา และภาษาอังกฤษถือว่าเป็นภาษาประจำชาติ ผลจากการรายงานของคณะ
กรรมการการศึกษาแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2520 ทำให้มีการจัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้น
ในปี พ.ศ. 2522 อย่างไรก็ดีตามภาษาท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ถูกตัดออกไป ในปี พ.ศ. 2536 ได้
นำนโยบายภาษากลับมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่งเพราะมีผลกระทบต่อการศึกษา การจัดตั้ง
สภาภาษาแห่งสาธารณรัฐบอตสวานา ในปี พ.ศ. 2537 เปิดทางให้หน่วยงานที่วางแผน
ด้านภาษา มีอำนาจวางแผนให้สาธารณรัฐบอตสวานาเป็นสังคมหลายภาษาได้ การนำ
หลักสูตรไปปฏิบัติและการวางแผนหลักสูตรต้องมีการกระจายกิจกรรมให้รวมเอาภาษาทั้ง
หมดที่เด็กพูดในสาธารณรัฐบอตสวานาเข้ามาไว้ด้วยกัน คงต้องดูกันต่อไปอีกว่าสภาแห่ง
นี้จะแก้ปัญหาภาษาเซทสวานา ภาษาเดียวในหลักสูตรได้หรือไม่ และจะแก้ปัญหาภาษา
ท้องถิ่นหลายภาษาหรือภาษา อังกฤษได้อย่างไร

ความไม่เสมอภาคระหว่างการประถมศึกษาและมัศึกษามีมาพร้อมกับการ
ได้รับเอกราช ความไม่เสมอภาคนั้นจะอยู่ในด้านทรัพยากรและงบประมาณ คุณภาพ
ของการให้บริการ ความไม่เสมอภาคทางเพศ เงินเดือน และฐานะอันต่ำต้อยของครูสอน
ในระดับประถมศึกษา ในปี พ.ศ. 2520 และ 2536 คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้
เสนอว่าความไม่เสมอภาคระหว่างการประถมศึกษาและการมัธยมศึกษาควรจะได้รับ

แก้ไขตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา รัฐบาลได้พัฒนานโยบายและแนวปฏิบัติที่จะแก้ไขความไม่เสมอภาคระหว่างการประถมศึกษาและการมัธยมศึกษา รวมทั้งนโยบายและการปฏิบัติการพัฒนาการฝึกหัดครูทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพทั้งสองระดับด้วย

การฝึกหัดครูภายในประเทศ

ในสาธารณรัฐบอตสวานามีสถาบันการฝึกหัดครู 9 แห่ง ในจำนวนนี้ 7 แห่งอยู่ภายใต้การดำเนินงานของรัฐบาล การฝึกหัดครูและการฝึกอบรมครูนั้นกระทำอยู่ในสถาบันการฝึกหัดครู 3 ประเภท สถาบันการฝึกหัดครู 3 ประเภทนี้แบ่งออกเป็นของรัฐบาล ของมหาวิทยาลัยบอตสวานา และวิทยาลัยเกษตรกรรมบอตสวานา ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นถึงประเภทของสถาบันการฝึกหัดครูทั้งสามในสาธารณรัฐบอตสวานา รวมทั้งประกาศนียบัตรที่ให้

ตารางที่ 4 ประเภทของสถาบันการฝึกหัดครู

<p>1. รัฐบาล (Government Teacher Education Institutes)</p> <ol style="list-style-type: none">
1. วิทยาลัยครูประถมศึกษา 4 แห่ง หลักสูตร 3 ปี ได้รับประกาศนียบัตรครูประถมศึกษา
2. วิทยาลัยครูมัธยมศึกษา 2 แห่ง หลักสูตร 3 ปี ได้รับประกาศนียบัตรครูมัธยมศึกษา
<p>2. มหาวิทยาลัยบอตสวานา (University of Botswana Teacher Education Institutes)</p> <ol style="list-style-type: none">
1) คณะวิศวกรรมศาสตร์เทคโนโลยีและคณิตศาสตร์ หลักสูตร 3 ปี ได้รับประกาศนียบัตร หลักสูตร 5 ปี ได้รับปริญญาตรี
2) คณะศึกษาศาสตร์<ol style="list-style-type: none">
2.1) หลักสูตร 3 ปี ได้รับประกาศนียบัตร หลักสูตร 4 ปี ได้รับปริญญาตรี ในวิชาสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ
2.2) หลักสูตร 1 ปีหลังปริญญาตรีได้รับประกาศนียบัตรบัณฑิตศึกษาหลังปริญญาตรี (Post Graduate Diploma in Education) และหลักสูตร 2 ปีหลังปริญญาตรี ได้รับปริญญาโททางการศึกษา (Master of Education)
<p>3. วิทยาลัยเกษตรกรรมบอตสวานา (Botswana College of Agriculture) หลักสูตร 3 ปีได้รับประกาศนียบัตร และหลักสูตร 5 ปีได้รับปริญญาตรีสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และคณิตศาสตร์</p>

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ สาธารณรัฐบอตสวานา พ.ศ. 2538

การกระจายอำนาจ และสายงานของอาจารย์ ในสถาบันการฝึกหัดครู

การสอนในมหาวิทยาลัยบอตสวานา มีลำดับตำแหน่งระบบราชการและโครงสร้างของตำแหน่งงาน อาจารย์ชายอยู่ในตำแหน่งบริหารและการกำหนดนโยบายมากกว่าอาจารย์หญิง ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลเกี่ยวกับอาจารย์ชายและอาจารย์หญิงในสถาบันฝึกหัดครูทั้ง 8 แห่ง อาจารย์ในสถาบันการฝึกหัดครูส่วนมากเป็นเพศชาย (เพศชายร้อยละ 57 ในระหว่างปี พ.ศ. 2536/2537) ในสถาบันการฝึกหัดครูทุกระดับหัวหน้าภาควิชาเป็นเพศชายร้อยละ 63 ยกเว้นสถาบันการฝึกหัดครูระดับประถมศึกษา อาจารย์และหัวหน้าภาควิชาส่วนมากเป็นหญิง ในคณะศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยบอตสวานา ไม่ต่างกันนัก ในปี พ.ศ. 2536/2537 อาจารย์ร้อยละ 52 เป็นเพศชาย และหัวหน้าภาควิชาเป็นเพศหญิงเพียงร้อยละ 33

ตารางที่ 5 จำนวนอาจารย์แยกตามเพศในสถาบันการฝึกหัดครูทั้ง 4 ประเภท ปีการศึกษา 2536/2537

ประเภทสถาบัน	จำนวนอาจารย์				จำนวนหัวหน้าภาควิชา		
	ชาย	หญิง	รวม	%หญิง	ชาย	หญิง	%หญิง
คณะศึกษาศาสตร์	35	13	48	27.0	7	2	22
วิทยาศาสตร์&เทคโนโลยี	11	1	12	8.0	2	0	0.0
วิทยาลัยครูมัธยมศึกษา	100	30	130	23.0	22	6	21.0
วิทยาลัยครูประถมศึกษา	42	95	137	69.0	8	12	60.0
รวม	188	139	327	43.0	34	20	37.0

ที่มา : C.Mannathoko, (1995) Gender, Ideology and the State in Botswana's Teacher Education, Unpublished Ph.D. Thesis, University of Birmingham.

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสาธาณรัฐบอตสวานา ตำแหน่งทางด้านการกำหนดนโยบายส่วนมากเป็นเพศชาย ตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าอาจารย์ชายอยู่ในตำแหน่งที่ควบคุมและตัดสินใจในโครงสร้างของมหาวิทยาลัยมากกว่าอาจารย์หญิง ตารางที่ 6 แสดงให้เห็นว่าในระหว่างปีการศึกษา 2540/2541 ตำแหน่งที่กำหนดนโยบายส่วนมากยังเป็นเพศชายอยู่

ตารางที่ 6 ตำแหน่งกำหนดนโยบายด้านการฝึกหัดครูใหม่มหาวิทยาลัยสาธาณรัฐบอตสวานา

ตำแหน่ง	ชาย	หญิง	รวม
คณบดี	1	0	1
หัวหน้าภาควิชา	7	2	9
คณะกรรมการสถาบันสมทบ	10	5	15

พ.ศ. 2537 อาจารย์ในคณะศึกษาศาสตร์ทั้งหมด 48 คน เป็นผู้หญิง 13 คน หรือร้อยละ 27 เปรียบเทียบกับวิทยาการระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีอาจารย์หญิง 30 คน หรือร้อยละ 33 จากคณาจารย์ทั้งหมด 130 คน

การแบ่งระหว่างเพศชายและเพศหญิง ปรากฏในคณะศึกษาศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี อาจารย์หญิงส่วนมากจะอยู่ในภาควิชาที่เกี่ยวข้องกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และคหกรรมศาสตร์ หัวหน้าภาควิชาหญิง 3 คน ก็อยู่ในภาควิชาการประถมศึกษา คหกรรมศาสตร์ และพยาบาลศาสตร์ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นว่าผู้ชายจะเป็นหัวหน้าภาควิชาที่มีฐานะสูง เพราะมีความเชี่ยวชาญในวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา การศึกษา การกีฬาและพลศึกษา พื้นฐานการศึกษา และการออกแบบเทคโนโลยี

โปรแกรมการศึกษาในมหาวิทยาลัยควรมีบรรยากาศของความเป็นเพศหญิงและเพศชายเท่ากัน จากการศึกษาเพศของนักศึกษา ประวัติการดำรงตำแหน่งงานของทั้งอาจารย์ชายและอาจารย์หญิงพบว่าผู้ชายส่วนมากมักจะได้รับคำแนะนำ กระตุ้นเตือนและสั่งสอนโดยผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดคงลงตำแหน่งงานตามชั้นต่าง ๆ มากกว่า

ผู้หญิง ในมหาวิทยาลัยอาจารย์หญิงในภาคการศึกษามีจำนวนน้อย จึงทำให้ไม่ค่อยมีบทบาทสำคัญในสถานที่ทำงาน

นอกเหนือจากความยากลำบากของอาจารย์หญิงในความก้าวหน้าในตำแหน่งงานแล้ว อาจารย์หญิงมักจะขึ้นไม่ถึงจุดสูงสุด มาถึงครึ่งทางของสายงานเท่านั้น และมักจะเรียกตรงจุดนี้ว่า “เพดานแก้ว” (Glass ceiling) ผู้หญิงที่ก้าวหน้าเลยจุดกลางของสายงานยังพบสิ่งที่มองไม่เห็นขวางทางที่จะก้าวขึ้นตำแหน่งผู้ตรวจหรือผู้บริหารงานต่อไป ความแตกต่างและความไม่เสมอภาคของความก้าวหน้าในตำแหน่งงานของอาจารย์ชาย และอาจารย์หญิงก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างอาจารย์ชายและอาจารย์หญิงมากยิ่งขึ้น

แนวโน้มของการฝึกอบรมครูประจำการ

หลังจากได้อิสราภาพ 2 ปี ครูระดับประถมศึกษาเกือบครึ่งหนึ่งไม่มีคุณสมบัติที่จะเป็นครู ในปี พ.ศ. 2511 มีครูที่มีคุณสมบัติครบถ้วน 1,114 คน และครูที่ไม่มีคุณสมบัติครบถ้วน 677 คน ในปี พ.ศ. 2518 หลังจากได้อิสราภาพ 9 ปี สัดส่วนของครูที่ไม่มีคุณสมบัติลดลงไปเหลือประมาณร้อยละ 37 และลดลงเหลือร้อยละ 17 ในปี พ.ศ. 2536 ในระดับมัธยมศึกษาสัดส่วนของครูที่ไม่มีคุณสมบัติลดลงจากร้อยละ 37 ในปี พ.ศ. 2528 ลงเหลือประมาณร้อยละ 18 ในปี พ.ศ. 2536 ตารางที่ 7 และ 8 จะชี้ให้เห็นถึงการลดลงอย่างมากในรอบ 8 ปีที่ผ่านมาของครูที่ไม่มีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ก่อนปี พ.ศ. 2520 ครูที่ไม่มีคุณสมบัติเหมาะสมทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาส่วนมากเป็นผู้หญิง รัฐบาลจึงจับกับหลักการของความเสมอภาคทางโอกาสตามรายงานของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ในปี พ.ศ. 2518 ขณะนั้นครูในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นผู้หญิงที่มีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนร้อยละ 29 เมื่อเปรียบเทียบกับครูชายร้อยละ 7.6 ในปี พ.ศ. 2528 ครูหญิงที่มีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนประมาณร้อยละ 21 เมื่อเปรียบเทียบกับครูชายร้อยละ 5 ในปี พ.ศ. 2536 สัดส่วนของครูที่ไม่มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นครูชายร้อยละ 8 และครูหญิงร้อยละ 9

ตารางที่ 7 แนวโน้มของการฝึกหัดครูระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2528-2536

ปี พ.ศ.	ฝึกอบรม		ไม่ฝึกอบรม		รวม	% ไม่ฝึกอบรม	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง		ชาย	หญิง
2528	1,213	3,976	332	1,459	6,980	5	21
2529	1,308	4,246	317	1,453	7,324	4	2
2530	1,308	4,246	302	1,304	7,160	4	18
2531	1,482	5,148	270	1,202	8,102	3	15
2532	1,537	5,675	210	1,107	8,529	3	13
2533	1,601	6,210	391	1,068	9,270	4	12
2534	1,754	6,775	392	912	9,833	4	9.3
2535	1,799	7,043	606	961	10,409	6	11
2536	1,734	7,577	874	1,005	11,190	8	9

แหล่งที่มา : Compiled from Botswana Government, CSO data (1985-93)

ตารางที่ 8 แนวโน้มของการฝึกหัดครูระดับมัธยมศึกษา พ.ศ. 2528-2536

ปี พ.ศ.	ฝึกอบรม		ไม่ฝึกอบรม		รวม	% ไม่ฝึกอบรม	
	ชาย	หญิง	ชาย	หญิง		ชาย	หญิง
2528	576	413	196	183	1,368	14	13
2529	717	477	241	184	1,619	15	11
2530	712	515	290	223	1,820	16	12
2531	977	622	223	182	2,004	11	9
2532	1,163	979	210	124	2,476	18	12.6
2533	1,465	916	339	347	3,067	11	11
2534	1,833	1,174	376	380	3,763	9.99	10
2535	1,821	1,203	437	374	3,835	11	9.70
2536	2,127	1,469	388	407	4,391	8.80	9.20

แหล่งที่มา : Compiled from Botswana Government, CSO data (1985-93)

สถาบันสมทบ

ระบบการสมทบให้อำนาจแก่มหาวิทยาลัยบอตสวานา รับผิดชอบต่อมาตรฐานของประกาศนียบัตรในด้านวิชาการและวิชาชีพ ของนักศึกษาของสถาบันการฝึกหัดครู ยิ่งกว่านั้นแล้วยังอนุญาตให้มหาวิทยาลัยออกไปรับรองแก่สถาบันที่จะนำเข้ามาในระบบการสมทบมีการพัฒนา และมีบทบาทสำคัญในการฝึกอบรมครูและการศึกษาของโรงเรียนในสาธารณรัฐบอตสวานา สถาบันการฝึกหัดครูแต่ละแห่งที่ตั้งขึ้นต้องเข้ามาสมทบกับมหาวิทยาลัย การสมทบจะผ่านคณะกรรมการซึ่งมีหน้าที่ให้คำปรึกษาอย่างเป็นระบบ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาและการฝึกอบรมครู

สถาบันการฝึกหัดครู 2 ประเภทที่เข้าสมทบกับมหาวิทยาลัยคือ วิทยาลัยครู ระดับประถมศึกษา 4 แห่ง และวิทยาลัยครูระดับมัธยมศึกษา 2 แห่ง สถาบันการฝึกหัดครูเหล่านี้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสำนักประสานงานของสถาบันสมทบซึ่งขึ้นอยู่กับสำนักงานของผู้ประศาสน์การ (Office of the Vice-Chancellor) แห่งมหาวิทยาลัยบอตสวานา รัฐบาลได้มอบความรับผิดชอบด้านมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพและการออกประกาศนียบัตรให้แก่มหาวิทยาลัย ถ้าหากปราศจากโครงสร้างของสถาบันสมทบแล้ว การฝึกหัดครูในสาธารณรัฐบอตสวานาคงจะไม่มีคุณภาพ คณะกรรมการสมทบเป็นผู้ทำหน้าที่ให้คำแนะนำ แนะนำและดูแลด้านคุณภาพและด้านเทคนิคแก่สถาบันเหล่านี้ ครูทุกคนได้รับการฝึกตามโปรแกรมซึ่งได้รับการตรวจสอบโดยผ่านมหาวิทยาลัย การสมทบนี้อาจแสดงให้เห็นถึงความไว้วางใจที่กระทรวงศึกษาธิการและรัฐบาลมีต่อความสามารถของมหาวิทยาลัยที่จะรับการรับผิดชอบอันใหญ่หลวงนี้ เพื่อทำหน้าที่ให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ วิทยาลัยเกษตรกรรมบอตสวานาไม่อยู่ในโครงการสมทบ

การบริหารและการประสานงานของสถาบันการฝึกหัดครู

ปัญหาการบริหารและการประสานงานของการฝึกหัดครูมีหัวข้อดังต่อไปนี้

(ก) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลซึ่งเป็นผู้ให้งบประมาณส่วนมาก และสถาบันฝึกหัดครูเกี่ยวกับการบริหารสถาบัน สารสำคัญของความสัมพันธ์คือ เสรีภาพทางวิชาการ เพื่อพิจารณาว่ารัฐบาลควรจะแนะนำสถาบันการฝึกหัดครูให้อยู่ในระบบราชการของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนหรือไม่

(ข) ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการฝึกหัดครูด้วยกัน รวมทั้งหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ ประเภทของรายวิชาที่สอน ความมีอิสระ การบริหาร การใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสถาบันด้วยกัน

(ค) งบประมาณสำหรับสถาบัน

คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบอตสวานา และคณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นสถาบันแห่งชาติซึ่งต้องพึ่งพางบประมาณแผ่นดิน รัฐบาลควบคุมงบประมาณการฝึกหัดครูในมหาวิทยาลัยอย่างมาก

งบประมาณของมหาวิทยาลัยส่วนมากได้มาจากงบประมาณของรัฐบาล และค่าเล่าเรียน ในปี พ.ศ. 2533/2534 งบประมาณได้จากรัฐบาลประมาณร้อยละ 74 ของรายได้ทั้งหมด โดยแท้จริงแล้วค่าเล่าเรียนส่วนมากจ่ายโดยรัฐบาลจากทุนของกระทรวงศึกษาธิการที่จ่ายเป็นค่าเล่าเรียนและเบี้ยเลี้ยงให้แก่ผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลายและมีคุณสมบัติเพียงพอที่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยบอตสวานา และวิทยาลัยเกษตรกรรมบอตสวานา ไม่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ เพราะมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยเกษตรกรรมต่างก็มีกฎหมายของตัวเองและเป็นนิติบุคคล มหาวิทยาลัยสามารถควบคุมตัวเองในเรื่องงบประมาณ ปกครองตนเองโดยไม่ต้องให้รัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง ควบคุมเงินเดือนครูและการเลื่อนตำแหน่งของครู การจ้างงานและการปลดบุคลากร และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา นโยบายของนักเรียนและโปรแกรมการสอนด้วยตนเอง วิทยาลัยครูอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ รัฐต้องจ่ายเงินเดือนให้ครู รวมทั้งการจ้างงานหรือปลดครูออกจากตำแหน่ง เลื่อนตำแหน่ง กำหนดนโยบายและการพัฒนาหลักสูตรอีกด้วย

ได้มีการทบทวนนโยบายการศึกษาแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2537 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540/41-2545/46) ให้ความสำคัญแก่บทบาทของการฝึกหัดครูในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาประสิทธิภาพของครู เพราะฉะนั้นนโยบายการฝึกหัดครูและโปรแกรมการฝึกหัดครูจึงมุ่งที่จะรวมการฝึกหัดครูก่อนประจำการและหลังประจำการเข้าไว้ด้วยกัน วัตถุประสงค์หลักของโปรแกรมการฝึกหัดครูแห่งชาติในสาธารณรัฐบอตสวานา คือ

- จัดการฝึกหัดครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอย่างเพียงพอ รวมทั้งอาจารย์และผู้บรรยายในสถาบันการฝึกหัดครู (รวมทั้งคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบอตสวานา)

- ให้มีการเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ได้การศึกษาที่มีคุณภาพ มีประโยชน์และเหมาะสม
- จัดให้มีการฝึกอบรมครูประจำการเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติงานของครูและความสามารถในการบริหารโรงเรียนของครูใหญ่
- จัดให้มีการศึกษาก่อนประถมศึกษาในโรงเรียน ในโปรแกรมการฝึกหัดครูประถมศึกษา
- สร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงสถาบันการฝึกหัดครูกับสถาบันการศึกษาเอกชนเพื่อแบ่งปันแนวความคิดเกี่ยวกับการสอนและเทคนิคการบริหาร
- จัดหาทรัพยากรและการสนับสนุนให้แก่ครูและเจ้าหน้าที่การศึกษาที่อยู่ส่วนภูมิภาค

ผู้กำหนดนโยบายในกระทรวงศึกษาธิการ (ปลัดกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2531 และ 2533) ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่ารัฐมีจุดประสงค์ที่จะควบคุมวิทยาลัยครู และไม่เพิ่มอำนาจให้แก่วิทยาลัยครูหรือมหาวิทยาลัยให้มากกว่านี้ ความไม่เสมอภาคทางเพศยังมีอยู่ในสถาบันการฝึกหัดครูและระหว่างสถาบัน ซึ่งเป็นตัวถ่วงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชาธิปไตยทางการเมืองในสถาบันการฝึกหัดครู วิธีการพัฒนาประชาธิปไตยนั้นขึ้นอยู่กับ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งโยงใยกับการไม่ให้อำนาจผู้หญิงและนักศึกษา ความไม่เสมอภาคทางเพศและคุณภาพของงาน และสภาพแวดล้อมด้านความรู้ของชายและหญิง

มหาวิทยาลัยบอตสวานาได้จัดตั้งภาควิชาการประถมศึกษาในปี พ.ศ. 2523 ภาควิชานี้ให้ประกาศนียบัตรและปริญญาบัตรแก่ครูประถมศึกษาเพื่อทดแทนครูต่างชาติ ในสถาบันการฝึกหัดครูประถมศึกษาและผลิตบุคลากรที่มีคุณสมบัติในการบริหารให้กระทรวงศึกษาธิการในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่การศึกษาที่ส่วนกลางและสำนักงานในส่วนท้องถิ่น ปัจจุบันวิทยาลัยครูเป็นวิทยาลัยท้องถิ่น ครูประถมศึกษา ครูใหญ่ และเจ้าหน้าที่การศึกษาเป็นจำนวนมากลงทะเบียนเรียนโปรแกรมปริญญาโทในมหาวิทยาลัย และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี ในปี พ.ศ. 2537 รัฐบาลได้ยกฐานะวิทยาลัยครูระดับประถมศึกษาโดยยกเลิกโปรแกรมประกาศนียบัตรและเข้ามาแทนด้วยอนุปริญญา สิ่งนี้เป็นตัวปิดช่องว่างระหว่างการศึกษาและมัธยมศึกษา

ตอนที่ 2 :

บทบาทของมหาวิทยาลัยบอตสวานา ในการฝึกหัดครู

บทบาทในด้านนโยบายและการวางแผน

มหาวิทยาลัยบอตสวานามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายพื้นฐาน การศึกษา ในคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติในปี พ.ศ. 2520 และ 2536 มหาวิทยาลัย และสถาบันการฝึกหัดครูอื่น ๆ มีส่วนร่วมโดยตรงหรือทางอ้อมในการวางแผนโปรแกรม การฝึกหัดครูหลายโปรแกรม

อาจารย์ของมหาวิทยาลัย ในสถาบันการวิจัยและเอกสารแห่งชาติ (National Institute of Research and Documentation) และคณะศึกษาศาสตร์ ได้รับทุน จากราชอาณาจักรสวีเดน การวิจัยและพบว่าเด็กประมาณร้อยละ 10 ในวัยเรียนไม่ได้ เรียนหนังสือ ข้อมูลนี้ได้เข้าไปอยู่ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2534-2540 และมีส่วนร่วมในการหาวิธีการในการแก้ปัญหาเด็กที่ไม่ได้เรียนร้อยละ 10 นี้ ในปี ต่อมาได้มีการสำมะโนประชากรและพบอีกว่าเด็กร้อยละ 17 ไม่ใช่ร้อยละ 10 ในวัยเรียน ไม่ได้เข้าเรียนประถมศึกษา คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ใช้ตัวเลขนี้เพื่อกำหนด นโยบายการแก้ไขปัญหาคือเด็กที่ไม่ได้เรียนในปี พ.ศ. 2536 เราเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นตัวอย่างกรณี พิเศษ เพราะส่วนมากการวิจัยของมหาวิทยาลัยจะไม่ได้รับการบูรณาการเข้าไปในการวางแผนและนโยบายของประเทศ

บทบาทในด้านโปรแกรมการศึกษาพิเศษ

ภาควิชาการประถมศึกษาได้จัดตั้งขึ้นที่มหาวิทยาลัยบอตสวานาในปี พ.ศ. 2524 ระหว่างรัฐบาลของบอตสวานา และ USAID โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงการฝึก หัดครูและการอบรมครูประจำการของโรงเรียนประถมศึกษา เป้าหมายของภาควิชา ประถมศึกษา คือ

(ก) จัดเตรียมอาจารย์สำหรับวิทยาลัยครูประถมศึกษา และเตรียมเจ้าหน้าที่การศึกษาให้แก่กระทรวงศึกษาธิการ โดยใช้หลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี

(ข) เพื่อเตรียมครูอาวุโส ผู้ช่วยครูใหญ่ และครูใหญ่ ให้มีบทบาทผู้นำในโรงเรียนประถมศึกษา โดยใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตศึกษา และปริญญาโท

เมื่อถึงปี พ.ศ. 2533 ภาควิชาการประถมศึกษาได้ผลิตบัณฑิตปริญญาตรีทางการศึกษาได้เพียงพอที่จะสอนในสถาบันการฝึกหัดครูประถมศึกษา และเข้าทำหน้าที่ในตำแหน่งบริหารของกระทรวงศึกษาธิการ หลังจากนั้นรัฐบาลได้ยกเลิกการสรรหาเจ้าหน้าที่บริหารการศึกษาจากนักศึกษาที่สำเร็จปริญญาตรี ผลที่ตามคือผู้สำเร็จปริญญาตรีของเราไปทำการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2535 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาของภาควิชาใหม่ เพื่อให้ไปทำงานและแก้ปัญหาความต้องการในปัญหาใหม่ ได้แก่ การศึกษาเด็กทารก (Infant Education) การแนะแนว การศึกษาพิเศษ การบริหารและการนิเทศการศึกษา นวัตกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการ Breakthrough และโครงการ Project Method ได้ผนวกเข้าไปในหลักสูตร ผู้สำเร็จปริญญาตรีจากโครงการนี้หลายคนได้รับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยแล้ว

บทบาทในด้านการศึกษาก่อนประถมศึกษา

นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาก่อนประถมศึกษา ปัจจุบันรวมถึงการเข้าเรียนและปัญหาความเสมอภาคในสังคม ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในแง่ที่ว่าเป็นการส่งเสริมความไม่เสมอภาคในระบบการศึกษา และเป็นการปลูกฝังความไม่เสมอภาคที่มีอยู่แล้วในสังคมจริง ๆ แล้วข้อวิพากษ์วิจารณ์นี้มีส่วนจริงอยู่บ้าง เพราะการศึกษาก่อนประถมศึกษามักจะจัดให้สำหรับลูกหลานของชนชั้นปกครองหรือชนชั้นกลาง ผู้ซึ่งมีเงินทองพอจะส่งลูกหลานเข้าไปเรียนในโรงเรียนเอกชนที่มีราคาแพงได้ เพราะในปัจจุบันเอกชนเท่านั้นที่จัดการศึกษาก่อนประถมศึกษา ลูกหลานของผู้ปกครองกลุ่มอาชีพสามารถเข้าไปอยู่ในศูนย์ดูแลเด็กเล็ก และการศึกษาก่อนวัยเรียนได้ แต่เด็กจำนวนมากไม่สามารถจะเข้าโรงเรียนอนุบาลได้ ผลก็คือการศึกษาของเด็กส่วนมากอยู่ในขั้นเสียเปรียบก่อนที่จะเริ่มเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เพราะการเข้าเรียนอนุบาลนั้นยังมีความไม่เสมอภาคกันอยู่

ภาควิชาการประถมศึกษาและคหกรรมศาสตร์ได้เปิดสอนการฝึกหัดครูประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในเรื่องการศึกษาเด็กเล็ก โดยมีจุดสนใจอยู่ที่การพัฒนาพื้นฐานและพฤติกรรมของเด็กตั้งแต่ก่อนคลอดจนกระทั่งถึงวัยเด็กเล็ก นักศึกษาได้รับการฝึกให้นำทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการศึกษาก่อนวัยเรียนไปใช้โดยการสังเกต ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ และการมีส่วนร่วมในสถานดูแลเด็กเล็กหรือเด็กอนุบาลภายใต้การนิเทศของอาจารย์ การฝึกงานในภาคสนามและการฝึกในห้องทดลองก็

รวมอยู่ในรายวิชานี้ด้วย หลังจากเรียนสำเร็จแล้วบุคคลเหล่านี้จะไปสอนในระดับประถมศึกษา เป็นผู้บรรยายในวิทยาครู ทำงานที่ศูนย์การศึกษาและเจ้าหน้าที่บริหารการศึกษ วิทยาครูประถมศึกษาเปิดสอนการศึกษาเด็กเล็กด้วย ใน พ.ศ. 2540 ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ได้เปิดศูนย์เด็กเล็กซึ่งดำเนินงานโดยนักศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ศูนย์เด็กเล็กเหล่านี้จะรับเด็กลูกหลานของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยผู้ซึ่งมีรายได้ต่ำ และไม่สามารถส่งลูกของตนไปเรียนในศูนย์เด็กเล็กในเมืองที่เป็นของเอกชนได้

ปัญหาหลักที่จะต้องแก้ไขเกี่ยวข้องกับคณะศึกษาศาสตร์คือ มหาวิทยาลัยไม่มีนโยบายและแผนเกี่ยวกับการศึกษาก่อนวัยเรียน ภาควิชาการประถมศึกษาไม่ได้เปิดโปรแกรมเต็มรูปในการศึกษาก่อนวัยเรียน ไม่มีโปรแกรมการฝึกหัดครูหรือการฝึกอบรมครูสำหรับครูก่อนวัยเรียน และไม่มีทุนอีกด้วย

บทบาทในด้านเพศและคณะกรรมการการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ได้ตั้งคณะกรรมการว่าด้วยเพศและการศึกษา (The Gender and Education Committee) ในปี พ.ศ. 2533 คณะกรรมการชุดนี้สนใจในกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนความเสมอภาคทางเพศในมหาวิทยาลัย โรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และการศึกษานอกโรงเรียน กิจกรรมของคณะกรรมการคือ

(ก) จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการครูประจำการในเรื่องความตระหนักในเรื่องความไม่เสมอภาคทางเพศสำหรับอาจารย์ในภาควิชาต่าง ๆ

(ข) จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความตระหนักในเรื่องความไม่เสมอภาคทางเพศ สำหรับอาจารย์ในวิทยาลัยและครูในโรงเรียนต่าง ๆ

(ค) จัดพิมพ์เอกสารเกี่ยวกับความรู้ต่าง ๆ ในเรื่องความไม่เสมอภาคทางเพศ และเรื่องตำแหน่งงานเพื่อใช้กับนักเรียนมัธยมศึกษา

(ง) จัดประชุมให้เกิดความตระหนักในเรื่องความไม่เสมอภาคทางเพศ สำหรับผู้กำหนดนโยบายในกระทรวงศึกษาธิการ

(จ) จัดวิทยากรบรรยายปัญหาเรื่องเพศ ในการจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการทางการศึกษาสำหรับครูใหญ่ เจ้าหน้าที่การศึกษา ครู และนักเรียน

บุคคลส่วนมากที่ได้เข้ารับการอบรมหรือสัมมนาโดยคณะกรรมการชุดนี้ ทั้งที่วิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งโรงเรียนมัธยมศึกษา 2-3 แห่ง รับรู้ในเรื่องความไม่

เสมอภาคทางเพศ คณะกรรมการคงต้องการให้สถาบันซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาพื้นฐาน รวมทั้งโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และการศึกษานอกโรงเรียนให้ตระหนักในเรื่องความไม่เสมอภาคทางเพศมากยิ่งขึ้น

บทบาทในด้านการแนะแนวและการให้คำปรึกษา

โปรแกรมแนะแนวและให้คำปรึกษายู่กับภาควิชาการศึกษาพื้นฐาน เปิดสอนระดับประกาศนียบัตรการแนะแนวหลังปริญญาตรี ปัจจุบันความต้องการอาจารย์แนะแนวในระดับโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายมีเป็นจำนวนมาก โปรแกรมจึงเปิดสอนในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรีทางการศึกษาอีกด้วย ผู้สำเร็จจะได้รับการบรรจุเข้าทำงานในโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา และวิทยาลัย ปัญหาต้องเผชิญคือภาควิชาขาดแคลนอาจารย์อาวุโส อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

บทบาทในด้านการศึกษาพิเศษ

ระบบการศึกษาในสาธารณรัฐบอตสวานา จัดการศึกษาให้กับเด็กพิเศษแต่เพียงเล็กน้อย อุปกรณ์ในการฝึกอบรมมีไม่เพียงพอ รัฐบาลตระหนักในเรื่องความขาดแคลนและมีเจตนาอย่างจริงจังที่จะเพิ่มงานด้านการศึกษาพิเศษเพื่อให้เกิดความเสมอภาค เกิดการพัฒนาและการพึ่งตนเองแก่ประชากร

ปัญหาส่วนหนึ่งคือการขาดข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุและประเภทของความพิการของเด็ก ประมาณว่าเด็กของประเทศร้อยละ 10 มีความพิการ แต่เด็กพิการที่สามารถเข้าเรียนในชั้นเรียนปกติมีน้อยมาก และจำนวนที่เข้าเรียนร่วมของเด็กพิการก็น้อยเช่นกัน รัฐและหน่วยงานเอกชนให้การการศึกษาพิเศษ โรงเรียนในสถาบันที่ไม่ใช่ของรัฐ ผู้ปกครองต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการศึกษาของเด็กพิเศษเอง

ปัญหาหลักของการศึกษาพิเศษในปัจจุบันคือขาดแคลนครูที่ได้รับการฝึกมาอย่างดี ขาดแคลนอุปกรณ์ต่าง ๆ ขาดแคลนหลักสูตรที่เหมาะสม และการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบมีไม่เพียงพอ งบประมาณมีจำกัด ศูนย์ทรัพยากรของกระทรวงศึกษาธิการไม่สามารถปฏิบัติการกิจของตนได้อย่างเพียงพอ รัฐบาลได้ประกาศออกมาชัดเจนแล้วว่าจะให้การศึกษแก่เด็กทุกคนรวมทั้งเด็กพิการเหล่านี้ รัฐบาลได้ดำเนินการเพิ่มโอกาสการเข้าเรียน รับเด็กพิการมากขึ้น และขยายการสนับสนุนหน่วย

งานเอกชนซึ่งมีส่วนร่วมในการศึกษาพิเศษ ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมการจัดการศึกษาพิเศษแบบให้เปล่าแก่เด็กพิการทุกคน

การศึกษาพิเศษเป็นการรับรู้ช่องว่างที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาของประเทศ โปรแกรมการศึกษาพิเศษของภาคการศึกษาพื้นฐานเปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรและอนุปริญญาแก่นักเรียนผู้ต้องการทำงานในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นหลังจากสำเร็จจากมหาวิทยาลัยแล้ว ปัญหาหลักที่ถ่วงการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาพิเศษคือ มีอาจารย์ไม่เพียงพอ และมีอุปกรณ์ต่าง ๆ ไม่เพียงพอ เพราะฉะนั้นโปรแกรมการศึกษาพิเศษจึงไม่สามารถสนองตอบความต้องการซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนและมหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้ได้

บทบาทในด้านการกีฬาและพลศึกษา

ภาคีวิชาพลศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของคณะศึกษาศาสตร์ ภาคีวิชาเปิดโปรแกรมให้บริการแนะนำและวิจัยโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงคุณภาพของครู ภาคีวิชาเปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตร 1 ปีเต็มเวลา และ 2 ปีนอกเวลา ในสาขาวิชาพลศึกษา โดยการเตรียมนักศึกษาให้เป็นครูพลศึกษา และเป็นครูฝึกกีฬาในโรงเรียนประถมศึกษา มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กรด้านการกีฬาสมัครเล่น และในสภากาฬกีฬาระดับประเทศ นอกจากนี้ยังเปิดหลักสูตรอนุปริญญา 2 ปีในสาขาวิชาพลศึกษา เพื่อเตรียมครูและครูฝึกไปทำงานในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในระดับอนุปริญญานี้ยังมีโปรแกรมเพื่อบุคลากรด้านพลศึกษาและสันตนาการให้ทำหน้าที่บริหารการกีฬาและการฟื้นฟูอาชีพศึกษาด้วย ภาคีวิชาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และในวิทยาการระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเกี่ยวกับด้านพลศึกษาและการกีฬาอีกด้วย

การฝึกอบรมด้านอาชีวศึกษาและเทคนิค

คณะวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีโดยพื้นฐานแล้วเป็นสถาบันด้านวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยี แต่เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตร อนุปริญญาและปริญญาตรีด้านการศึกษาด้วย สถาบันแห่งนี้ประกอบด้วย 4 ภาคีวิชาคือ วิศวกรรมโยธา วิศวกรรมไฟฟ้า วิศวกรรมช่างกล และเทคโนโลยีและการศึกษา เอกสารนี้ให้ความสนใจในภาคีวิชาเทคโนโลยีและการศึกษา เพราะเป็นวิชาเดียวที่รับผิดชอบด้านการศึกษา ภาค

วิชาเทคโนโลยีและการศึกษาเปิดหลักสูตร 2 หลักสูตร คือ The City and Guilds of London Institute 730-7, Further and Adult Education Teacher 's Certificate Course และปริญญาตรีทางการศึกษา วิชาเอกด้านการออกแบบและเทคโนโลยี รัฐบาลได้ตัดสินใจที่จะสร้างสถาบันครูเทคนิค เพราะมีความจำเป็นและมีความต้องการปริญญาตรีด้านวิศวกรรมศาสตร์และช่างเทคนิคมากยิ่งขึ้น

บทบาททางอ้อม

มหาวิทยาลัยบอตสวานา ได้ให้ความช่วยเหลือทางอ้อมแก่การฝึกหัดครูในหลาย ๆ ด้าน คือ การฝึกอบรมครูก่อนประจำการและระหว่างประจำการ การวิจัยโดยคณะศึกษาศาสตร์จากมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ด้านการฝึกหัดครู การเข้าเรียน ความเสมอภาค คุณภาพ การบริหาร ความรู้และทรัพยากร เป็นต้น

นวัตกรรมในเรื่องวิธีการเรียนการสอน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และนักวิจัยอีกหลาย ๆ ท่าน รู้สึกเป็นกังวลเกี่ยวกับวิธีการสอนที่ใช้ครูเป็นศูนย์กลาง และยังเป็นแนวปฏิบัติมาตรฐานในโรงเรียนของสาธารณรัฐบอตสวานาในขณะนี้ ใน พ.ศ. 2526 กระทรวงศึกษาธิการได้ตัดสินใจจัดทำโครงการที่มีชื่อว่า "Breakthrough" ในการสอนภาษาเซทสวานา ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียน 8 แห่งที่หมู่บ้านเซโรเว โครงการ Breakthrough มีจุดมุ่งหมายที่จะสอนให้เด็กอ่านได้อย่างคล่องแคล่ว เขียนได้ด้วยความมั่นใจ ในระหว่างปีแรกของการศึกษาเมื่อถึงปี พ.ศ. 2533 มีชั้นเรียนในโครงการ Breakthrough ถึง 1,200 แห่งทั่วประเทศ วิธีการนี้ได้นำไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปด้วย วิธีการสอนคือให้มีกิจกรรมการเรียนที่เด็กเป็นศูนย์กลาง นั่นคือจุดสนใจอยู่ที่ความสนใจของเด็ก และดำเนินการทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เมื่อถึงปี พ.ศ. 2531 วิธีการนี้ได้นำไปสาธิตในโรงเรียนตัวอย่าง 72 แห่งทั่วประเทศ

ในส่วนที่เกี่ยวกับนวัตกรรมในการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยบอตสวานา ให้ความช่วยเหลือทางอ้อมแก่การฝึกหัดครู สถาบันการฝึกหัดครูมีปฏิกริยาในลักษณะเป็นการตอบสนองต่อการกระตุ้นมากกว่าที่จะก้าวไปข้างหน้า สถาบันการฝึกหัดครูควรทำงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการส่งเสริมนวัตกรรมวิธีการสอนซึ่งกระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนอยู่แล้ว นวัตกรรมทางด้านการเรียนการสอนซึ่งกระจายไปทั่ว

ประเทศในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอันริเริ่มโดยกระทรวงศึกษาธิการ แต่ไม่ได้รับริเริ่มโดยสถาบันการฝึกหัดครู ยกเว้นแบบวัดสมรรถภาพทางการสอนของบอตสวานา ซึ่งเป็นนวัตกรรมอีกชิ้นหนึ่งของภาควิชาการประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ในปี พ.ศ. 2523 แบบวัดสมรรถภาพการสอนจะมากับวิธีทัศน์ที่มีชื่อว่า “Supervision Yesterday and Today” วิธีทัศน์นี้ชี้ให้เห็นสมรรถภาพที่จำเป็นและมีประสิทธิภาพต่อการสอน และจะช่วยให้ครูและศึกษานิเทศก์เข้าใจการสอนที่มีประสิทธิภาพ โดยแสดงให้เห็นยุทธวิธีเชิงบวกซึ่งได้วิเคราะห์ดีแล้วว่าสามารถปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนได้ แต่แบบวัดสมรรถภาพการสอนนี้ไม่เป็นที่ยอมรับของครูและเจ้าหน้าที่การศึกษาอย่างจริงจัง เพราะฉะนั้นนวัตกรรมชิ้นนี้จึงยังไม่ได้เข้าไปอยู่ในสถาบันประถมศึกษาอย่างมั่นคง

เมื่อถึงปี พ.ศ. 2533 สถาบันการฝึกหัดครูรวมทั้งมหาวิทยาลัยมองเห็นความจำเป็นที่จะนำการเรียนแบบเด็กเป็นศูนย์กลางซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนานั้นให้เข้ามาสู่โปรแกรมการฝึกหัดครูในระดับประถมศึกษา โครงการ Breakthrough และโครงการวิธีสอนแบบเด็กเป็นศูนย์กลางก็ถูกพ่วงเข้ามาในโปรแกรมการฝึกหัดครู อย่างไรก็ตามผลการวิจัยในสถาบันการฝึกหัดครูชี้ให้เห็นข้อความจริงว่า อาจารย์ในสถาบันเป็นจำนวนมากต้องการฝึกอบรมเกี่ยวกับการสอนสองวิธีการนี้เพื่อจะได้นำไปสอนครูในอนาคตต่อไป

การฝึกอบรมครูประจำการวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

การฝึกอบรมสำหรับครูประจำการที่สอนวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ มีฐานที่มหาวิทยาลัยบอตสวานา โดยภาควิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ศึกษา ร่วมมือกับภาควิชาการมัธยมศึกษา และกรมการมัธยมศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โครงการนี้เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2531 เป็นโครงการนำร่อง ฝึกอบรมครูคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอันดับแรก โครงการนำร่องประสบผลสำเร็จจึงนำไปสู่การเริ่มต้นของขั้นที่ 2 ของโครงการในปี พ.ศ. 2536 และสิ้นสุดโครงการในปี พ.ศ. 2540

โครงการได้รับทุนสนับสนุนจาก The Netherlands Centre for Development Cooperation Services งบประมาณบริหารโดยภาควิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ศึกษาของมหาวิทยาลัย รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ได้ให้อาจารย์มา 2 ท่านในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค และภาควิชาได้สรรหาอาจารย์อีก 2 ท่านมาทำงานร่วมกับผู้เชี่ยวชาญทั้งสอง ปัจจุบันโครงการเชื่อมโยงกับการศึกษาพื้นฐานทางอ้อม เพราะจุดเน้นของโครงการอยู่ที่มัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนั้นโครงการจึงจัดการอบรมสัมมนาให้

กับครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ร้องขอมาในเรื่องโรคเอดส์ สิ่งแวดล้อม และการสอนเด็กที่มีความสามารถหลายระดับ ผู้ประสานงานโครงการยังรับครูเข้าอบรมที่มหาวิทยาลัยบอตสวานา ทั้งครูสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้นและประถมศึกษา

โปรแกรมและนโยบายเกี่ยวกับเพศ

เอกสารเกี่ยวกับคณะกรรมการโปรแกรมและนโยบายเรื่องเพศ พ.ศ. 2534 ของมหาวิทยาลัยบอตสวานา มีเป้าหมายในวงกว้างเกี่ยวกับนโยบายเรื่องเพศคือการเพิ่มความตระหนักในเรื่องเพศในทุกโปรแกรมที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัย และเพิ่มบทบาทของมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการพัฒนาสตรี

มหาวิทยาลัยบอตสวานาเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งเดียวในประเทศที่มีนโยบายเกี่ยวกับเรื่องเพศ โปรแกรมและนโยบายเรื่องเพศครอบคลุมทุกลักษณะของชีวิตในมหาวิทยาลัย รวมทั้งการพัฒนาการจัดการหลักสูตร และการส่งเสริมความรู้เรื่องเพศและความเสมอภาคทางเพศในวงการศึกษาทั้งในระดับเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ของมหาวิทยาลัยได้เปิดให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 คณะกรรมการการศึกษาเรื่องเพศของคณะศึกษาศาสตร์มีกรรมการจากภาควิชาการฝึกหัดครูร่วมด้วย คณะกรรมการได้ดำเนินการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้เกิดความตระหนักในเรื่องเพศสำหรับผู้บริหารและครูระดับมัธยมศึกษา อาจารย์ของสถาบันการฝึกหัดครูและข้าราชการของกระทรวงศึกษาธิการ

ภาควิชาการมัธยมศึกษาและพื้นฐานการศึกษาไม่ได้เปิดสอนในวิชาเกี่ยวกับเรื่องเพศ แต่บูรณาการเรื่องเพศนี้เข้าไปในวิชาที่สอน คณะกรรมการเรื่องเพศได้เปิดสอนรายวิชาหรือโปรแกรมวิชาเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องเพศในระดับบัณฑิตวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ. 2540 แผนการต่อไปคือเปิดสอนรายวิชาการศึกษาเรื่องเพศทั้งในระดับปริญญาตรีและหลังปริญญาตรี ตามแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2546

วิทยาลัยครูทั้ง 6 แห่งที่สมทบกับมหาวิทยาลัยบอตสวานาไม่มีนโยบายเกี่ยวกับเรื่องเพศ หรือหลักสูตรที่กล่าวถึงเรื่องเพศ หลักสูตรการฝึกหัดครูที่เปิดสอนในวิทยาลัยทั้ง 6 แห่งนี้ได้รับความเห็นชอบโดยคณะกรรมการสมทบในมหาวิทยาลัยบอตสวานา อีกด้วย ระบบการสมทบก่อให้เกิดบทบาทสำคัญในการฝึกอบรมครู การสมทบ

ของวิทยาลัยครูกับมหาวิทยาลัยนั้นไม่ได้เป็นเรื่องเดียวกับโปรแกรมและนโยบายเรื่องเพศ
คณะกรรมการสมทบไม่ได้พูดเรื่องเพศในนโยบาย กฎและระเบียบของตนเลย

โปรแกรมเกี่ยวกับการพัฒนาเพศศึกษาสำหรับทวีปแอฟริกาตอนใต้

คณะกรรมการโปรแกรมและนโยบายเรื่องเพศศึกษาของมหาวิทยาลัยบอต
สวานา สนับสนุนการอบรมระยะสั้นประจำปีในหัวข้อเพศและการพัฒนา โปรแกรมรับผิดชอบ
และบริหารโดยศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง วัตถุประสงค์เพื่อจะเน้นความสำคัญของเพศ
ในทางทฤษฎี การวิเคราะห์เพื่อการวางแผนและการพัฒนา ปรับปรุงสภาพชีวิตของ
ประชาชนโดยทั่วไป และมุ่งหวังที่จะยกระดับคุณภาพของประชาชนตลอดทั้งภูมิภาค โดย
พยายามเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่เห็นความสำคัญของเพศ เปลี่ยนแปลงแนวคิดทั้งของผู้
ชายและผู้หญิง และเปลี่ยนแปลงนโยบายและแนวปฏิบัติในองค์กรแบ่งแยกเพศ เป้าหมาย
สำคัญอีกอันหนึ่งคือ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในเรื่องเพศอย่างยุติธรรม ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อ
มอบอำนาจประชาธิปไตยแก่ประชาชนอย่างสมบูรณ์

โปรแกรมมีเป้าหมายอยู่ที่ทั้งชายและหญิงในภูมิภาคแอฟริกาใต้ คือผู้ทำงาน
ในบริบทต่อไปนี้ (ก) นักวิจัย นักวิชาการ หรือผู้ให้การฝึกอบรม (ข) ผู้วางแผนหรือผู้
กำหนดนโยบาย (ค) เจ้าหน้าที่โปรแกรมของหน่วยงานที่ไม่ใช่ของรัฐ หรือผู้ประสานงาน
โครงการ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในโปรแกรมนี้นี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นเจ้าหน้าที่
โปรแกรมในหน่วยงานที่ไม่ใช่ของรัฐซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับความต้องการของเด็กนอกโรง
เรียนที่เป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ครูในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา อาจารย์ใน
มหาวิทยาลัย ผู้บริหารและผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่ไม่ใช่รัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับสุข
ภาพ และการศึกษาในด้านโรคเอดส์ ผู้ทำงานด้านเครดิตและการเงินสำหรับสตรี และสตรี
ที่อยู่ในโปรแกรมการพัฒนาชุมชน ผู้เข้าร่วมอีกหลายคนเป็นนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย
และวิทยาลัยในภูมิภาคนี้ เช่น มาจากสาธารณรัฐบอตสวานา ราชอาณาจักรเลโซโท
สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ สาธารณรัฐโมซัมบิก สาธารณรัฐนามิเบีย ราชอาณาจักรสวาซิ
แลนด์ และสาธารณรัฐซิมบับเว

การสร้างความสามารถในการวิจัยและพื้นฐานการวิจัย

เมื่อมหาวิทยาลัยบอตสวานา ได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2514 ในฐานะ
มหาวิทยาลัยโปรแกรมสอน ผลงานด้านวิจัยของอาจารย์มีอยู่น้อยมาก อย่างไรก็ตามเมื่อ

ปี พ.ศ. 2528 สถาบันวิจัยและเอกสารแห่งชาติของมหาวิทยาลัยและคณะศึกษาศาสตร์ได้พัฒนางานด้านวิจัยไปอย่างมาก มหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในการวิจัยเกี่ยวกับการฝึกหัดครูทุกระดับ ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น อาชีวศึกษาและเทคนิคศึกษา สถาบันวิจัยและเอกสารแห่งชาติเป็นหน่วยงานระดับภาควิชาในมหาวิทยาลัย ทำการวิจัยตามความคิดริเริ่มสำหรับลูกค้าที่อยู่ภายนอกสถาบัน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ หรือหน่วยงานการกุศลทั่วไป การวิจัยทางด้านการฝึกหัดครูได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับเด็กที่ไม่มาเรียนหนังสือในโรงเรียนประถมศึกษา และสมรรถภาพในการอ่านของเด็กในระดับประถมศึกษา อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ และคณะกรรมการ ทำหน้าที่วิจัยในหลายหัวข้อ เช่น หัวข้อการบรรจุครู บุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษา สภาพทางการเมืองภายในของสถาบันการฝึกหัดครู การประเมินผล โปรแกรมการสอนของประเทศ และวิจัยเกี่ยวกับชนกลุ่มเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งทำการวิจัยในโรงเรียนระดับมัศึกษามีจุดเน้นอยู่ที่หลักสูตรและพลวัตของเพศ

ตั้งแต่สมาคมการวิจัยการศึกษาแห่งสาธารณรัฐบอตสวานา ได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2527 เป็นสมาคมอาสาสมัคร มีความสนใจในการส่งเสริมการวิจัยทางการศึกษาในประเทศ มหาวิทยาลัยได้ให้สถาบันวิจัยและกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ให้ทุนในการทำ การวิจัย อาจารย์ในคณะศึกษาศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการบริหารและการจัดองค์กรที่ ดำเนินการวิจัย สมาชิกประกอบด้วยครูจากโรงเรียนทุกระดับการศึกษา อาจารย์ใน มหาวิทยาลัยและวิทยาลัย นักศึกษามหาวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ

สมาคมได้ทำการวิจัยทางการศึกษาหลาย ๆ โครงการ เช่น การวิจัยให้ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2536 และการวิจัยเกี่ยวกับคณะกรรมการ โรงเรียนในชุมชนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ความใฝ่ฝันของเด็กในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาและการนำผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับเด็กหญิง

มหาวิทยาลัยบอนสวานา แตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในแอฟริกา คือ ดำเนินการภายในบรรยากาศที่เปิดกว้างทางการเมือง ทำการวิจัยและอภิปรายเกี่ยวกับ นโยบายได้ ความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของประเทศทำให้สถาบันได้รับงบประมาณในการพัฒนามาก มหาวิทยาลัยดำเนินการอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ดี มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสมรรถภาพการวิจัยของประเทศ ลักษณะที่สำคัญของการสร้างความสามารถทางการวิจัยคือการฝึกอบรมนักวิจัย หลายโปรแกรมของคณะศึกษาศาสตร์ในระดับปริญญาตรีที่มุ่งพัฒนาทักษะวิจัยพื้นฐานให้แก่นักศึกษา ตลอดทั้งฝึกอบรมให้รู้จักประเมิน

และวิเคราะห์ผลการวิจัยที่ได้มา หัวข้อการวิจัยครอบคลุมปัญหาทางการศึกษาต่าง ๆ เช่น โรคเอดส์ศึกษา การจัดการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร เป็นต้น

โปรแกรมปริญญาโท 2 ปี สร้างความสามารถในการพัฒนาทักษะการวิจัยทางการฝึกหัดครูให้แก่นักศึกษาเป็นอย่างมาก โปรแกรมนี้รับนักศึกษาได้เพียง 15-20 คน ต่อปี 2 ใน 3 ของนักศึกษาเป็นครู อาจารย์ และผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น วิทยาลัย และเจ้าหน้าที่การศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ นักศึกษาเหล่านี้ได้เรียนรู้การวิจัยและการประเมินผลในปีที่ 2 ซึ่งต่อเสนอวิทยานิพนธ์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของข้อบังคับตามโปรแกรมปริญญาโททางการศึกษา โปรแกรมปริญญาโทจึงพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เป็นการเสริมสร้างทักษะด้านสถิติและการเข้าใจการวิจัยเชิงคุณภาพได้อีกด้วย

สถาบันการฝึกหัดครูสมทบกับมหาวิทยาลัยเป็นเวลา 20 กว่าปี การสมทบนี้มีส่วนทำให้วิทยาลัยครูทำการวิจัยแต่เพียงเล็กน้อย คณะกรรมการสมทบและคณะศึกษาศาสตร์มีจุดมุ่งเน้นที่ข้อบังคับเกี่ยวกับการติดตาม การตรวจสอบหลักสูตรและการรักษามาตรฐาน อย่างไรก็ตามวิทยาลัยเหล่านี้มีความสามารถในการวิจัย และร่วมงานกับภาควิชาการประถมศึกษาในโปรแกรมการศึกษาตนเอง โปรแกรมการศึกษาตนเองมีกระบวนการ 3 ขั้นตอน ซึ่งใช้ในการประเมินวิทยาลัยทั้ง 6 แห่ง ดำเนินการโดยวิทยาลัยครูระดับประถมศึกษา 4 แห่ง วิทยาลัยครูมัธยมศึกษา 2 แห่ง ระหว่างปี พ.ศ. 2531-2536 ขั้นตอนแรกคือ อาจารย์ในวิทยาลัยศึกษาสถาบันของตนเอง ขั้นที่สองคือการไปเยี่ยมโดยคณะตรวจสอบซึ่งประกอบด้วย นักการศึกษาจากภายนอกวิทยาลัย รวมทั้งตัวแทนจากวิทยาลัยอื่น ๆ ด้วย ขั้นสุดท้ายคือ การจัดทำแผนพัฒนาโดยอาศัยข้อมูลที่ค้นพบได้จากการศึกษาตนเอง แผนนี้จะมีทั้งแผนพัฒนาระยะสั้นและแผนพัฒนาระยะยาว หลังจากนั้นมีการติดตามและประเมินผล ปรับแผนและดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 3 : ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาในอนาคตของการฝึกหัดครู

ความจำเป็นอันเร่งด่วนของการเดินหน้าในนโยบายด้านระบบการฝึกหัดครูของมหาวิทยาลัย

เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยและสถาบันการฝึกหัดครูพบว่าความสำเร็จของการฝึกหัดครูขึ้นอยู่กับความก้าวหน้าด้านนวัตกรรมและการมีชีวิตชีวาในเชิงวิชาการของสถาบันการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยบอตสวานามีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับสถาบันการฝึกหัดครูของประเทศ มหาวิทยาลัยต้องทำงานร่วมกับรัฐบาลและสถาบันการฝึกหัดครู ทำการกำหนดยุทธวิธี ซึ่งสามารถจัดอุปสรรคขัดขวางวัฒนธรรมการก้าวหน้าภายในสถาบันวิชาการ

ปฏิภิกิริยาตอบสนองของมหาวิทยาลัยก่อให้เกิดความกังวลใจ เพราะในประเทศที่กำลังพัฒนา เช่น สาธารณรัฐบอตสวานามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยบอตสวานา ในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยแห่งเดียวของประเทศจะต้องพัฒนาสภาพแวดล้อมในตนเองให้มีนโยบายที่มีประโยชน์ มีคุณค่า มีทัศนคติที่ดี มีวิธีการเรียนรู้และมีความรู้เกี่ยวกับการฝึกหัดครูที่จำเป็น งานต่าง ๆ เกี่ยวกับการฝึกหัดครูมหาวิทยาลัยควรจะเป็นผู้นำ

การจัดการและการบริหารการฝึกหัดครู

มหาวิทยาลัยควรจะใช้ระบบสมทบเป็นเครื่องมือในการพัฒนานวัตกรรมการฝึกหัดครูต่อไปอีก ในระดับจุลภาคมหาวิทยาลัยมีความสามารถที่จะให้คำปรึกษาและให้การฝึกอบรมแก่สถาบันการฝึกหัดครูและโรงเรียนให้ลดการพึ่งพาระบบการรวบอำนาจไว้ที่ส่วนกลางให้น้อยลง มหาวิทยาลัยควรจะทำงานร่วมกับสถาบันการฝึกหัดครูและโรงเรียนเกี่ยวกับปัญหาที่สำคัญในด้านสิทธิตามระบอบประชาธิปไตย และความรับผิดชอบของสถาบันการฝึกหัดครูในด้านการศึกษาพื้นฐาน ปัญหาวิกฤตเหล่านี้คือ

1. มหาวิทยาลัยควรจะแก้ปัญหาตัวถ่วงที่โยงใยกับลำดับชั้นของอำนาจและสายงานบริหารของการฝึกหัดครู หายุทธวิธีเพื่อสร้างความร่วมมือแบบเป็นเพื่อนร่วม

งานหรือหุ้นส่วนระหว่างทุกคนที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมการฝึกหัดครูในหลาย ๆ ด้าน ตัวอย่างเช่น ความร่วมมือระหว่างคณะศึกษาศาสตร์ โรงเรียน วิทยาลัย สหภาพนักศึกษา สหภาพครูและกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อจัดแนวความคิด ค่านิยมและความคิดด้านเพศ แบบเก่า ๆ ของนักเรียนและอาจารย์ที่เป็นตัวถ่วงความเปลี่ยนแปลงและการยอมรับ นวัตกรรมต่าง ๆ ให้หมดไป

2. ดำเนินการโปรแกรมด้านการฝึกหัดครูและการฝึกอบรมครูประจำการ สำหรับครูใหญ่และผู้บริหารการศึกษาที่ทำงานเกี่ยวกับการประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โปรแกรมนี้ควรมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงคุณภาพของชีวิตในโรงเรียนทั้งของครูและนักเรียน จัดปัญหาที่โยงใยวัฒนธรรมที่ให้เฉพาะเพศชายเป็นตัวเด่นในสถาบันการศึกษาให้หมดไป ควรจะพัฒนาและติดตามนโยบายและโปรแกรมด้านเพศ การบริหารโรงเรียน การบริหารแบบประหยัดค่าใช้จ่าย และจัดการบริหารโรงเรียนแบบเผด็จการให้หมดไป

3. ประสานงานโปรแกรมการฝึกหัดครูในมหาวิทยาลัยบอตสวานา หลาย โปรแกรมที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัย ถ้าหากประสานงานดี มีโครงสร้างอย่างเหมาะสม และได้รับเงินสนับสนุนอย่างเพียงพอสามารถทำให้มหาวิทยาลัยมีความเป็นเลิศด้านการฝึกหัดครูในประเทศและในภูมิภาคได้

ปัญหาวิกฤตด้านความสามารถ

ปัญหาวิกฤตในด้านการสร้างความสามารถในการฝึกหัดครู ส่งเสริมสถาบัน การฝึกหัดครูให้เป็นหุ้นส่วนที่ดี เพื่อบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาการฝึกหัดครูของชาติ ปัญหาวิกฤตเหล่านี้คือ

1. การสร้างความสามารถด้านการวิจัย

มหาวิทยาลัยบอตสวานา ควรจะเป็นผู้นำในด้านการวิจัย การสร้าง ความสามารถด้านการวิจัยในการฝึกหัดครู โดยการตั้งกรรมการพิเศษเพื่อให้คำแนะนำ เกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของการวิจัยด้านการฝึกหัดครู ทำการวิจัยในส่วนที่จำเป็นใน ปัญหาของการฝึกหัดครู เช่น ความเสมอภาค ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พลวัตทางด้าน เพศในห้องเรียน วัฒนธรรมและการเมืองในโรงเรียน เป็นต้น มหาวิทยาลัยควรทำงานร่วมกับโรงเรียนและกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้ได้เนื้อหาวิชาของหลักสูตร ซึ่งจะให้นัก ศึกษามีวัฒนธรรมการอ่าน และการวิจัยพื้นฐาน คณะศึกษาศาสตร์ควรพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อติดตามแนวโน้มของการฝึกหัดครู ซึ่งอาจารย์สถาบันการฝึกหัดครู นักศึกษาครู

เจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ ครูในโรงเรียน และบุคคลผู้สนใจสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้

2. การพัฒนาหลักสูตร

คณะศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยมีหลายภาควิชา หลายหน่วยงาน หลายคณะกรรมการ มีโปรแกรมที่ต้องการการสนับสนุนและตรวจสอบ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพในโปรแกรมการฝึกหัดครู ภาควิชา หน่วยงานและคณะกรรมการต่าง ๆ ประกอบด้วย

1. ภาควิชาการประถมศึกษา
2. คณะกรรมการโปรแกรมและนโยบายเรื่องเพศ
3. ภาควิชาพลศึกษา
4. คณะกรรมการการศึกษาและเพศ
5. หน่วยงานแนะแนวและให้คำปรึกษา
6. หน่วยงานการศึกษาพิเศษ
7. ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา ภาษาและสังคมศาสตร์ คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ศึกษา

วัตถุประสงค์ หลักสูตร และโครงสร้างของภาควิชา หน่วยงาน และคณะกรรมการต่าง ๆ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ควรจะได้รับการเสริมแรงเพื่อจะให้มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น การสร้างความสามารถในการวิจัยการฝึกหัดครู

ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการว่าด้วยโปรแกรมและนโยบายเรื่องเพศ คณะกรรมการการศึกษาและเพศมีความสามารถอย่างมากที่จะเป็นศูนย์กลางในความเป็นเลิศในเรื่องการฝึกหัดครูและเพศศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ วิทยาลัยและโรงเรียนลำหลังมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมากในด้านการนำความเสมอภาคทางเพศ โปรแกรมและนโยบายทางเพศเข้าไปสู่สถาบัน มหาวิทยาลัยควรจะเป็นผู้นำในเรื่องเกี่ยวกับการให้การศึกษาและการฝึกอบรมผู้บริหารและครูในโรงเรียนและวิทยาลัยเกี่ยวกับการวางแผนยุทธวิธีและนโยบายเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่น การรุกรานทางเพศ พลวัตทางเพศในโรงเรียน วัฒนธรรมของผู้ชายในสถานที่ทำงาน และการวิเคราะห์หลักสูตรและตำราเรียนในแง่ของเพศ เป็นต้น

อีกตัวอย่างหนึ่ง ภาควิชาพลศึกษามีความสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์ความเป็นเลิศได้ ทั้งรัฐบาลและสภาการศึกษาแห่งชาติมีความห่วงใยอย่างมากเกี่ยวกับผลงานของนักกีฬาของประเทศอย่างมากในการแข่งขันในระดับภาคและในระดับโลก และมีความคิดเห็นว่าภาควิชาพลศึกษามีความสามารถที่จะสร้างพื้นฐานอันแข็งแกร่งสำหรับบุคลากรด้านการกีฬาในอนาคตของประเทศได้ รัฐบาล ผู้ปกครองและชุมชน มีความห่วงใยในความไร้สมรรถภาพของระบบการศึกษาและสังคมในภาพรวม ที่ไม่สามารถทำให้คนหนุ่มสาวหันมาสนใจเรื่องกีฬา สันทนาการ และศิลปะ มากกว่านี้ และหวังว่าการวิจัย ยุทธวิธี และการวางแผนจากภาควิชานี้จะช่วยสร้างความเข้าใจให้เยาวชน แก้ปัญหาของเยาวชนและหาวิธีที่ดี ส่งเสริมกีฬา สันทนาการ และศิลปะในหมู่เยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป

ตอนที่ 4 : บทสรุปและข้อคิดสำหรับประเทศไทย

เอกสารนี้พิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยบอตสวานา และการฝึกหัดครู ภายในบริบทความต้องการของประเทศ ในระยะเวลานี้ขอเน้นว่าเป้าหมายของการฝึกหัดครูจะไม่ทำให้ลืมข้อความจริงว่าบริบททางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐบอตสวานาแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ในทวีปแอฟริกา ในทศวรรษที่ 2523 ประเทศสามารถรักษาความเติบโตทางเศรษฐกิจไว้ได้ ทำให้สามารถรักษาระดับรายจ่ายทางสาธารณะได้ในระดับสูง ทั้งในด้านการฝึกหัดครูและการศึกษาพื้นฐาน

รัฐบาลและมหาวิทยาลัยบอตสวานา ไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งมหาวิทยาลัยร่วมมือกับวิทยาลัยครู สาธารณรัฐบอตสวานามีความห่วงใยในคุณภาพของโปรแกรมการฝึกหัดครู ซึ่งพิจารณาได้จากความเกี่ยวพันระหว่างมหาวิทยาลัยกับสถาบันการฝึกหัดครู โรงเรียน และกระทรวงศึกษาธิการ ความสำเร็จของโปรแกรมและนโยบายด้านการฝึกหัดครูขึ้นอยู่กับความสนใจของมหาวิทยาลัยในการสร้างความสามารถให้กับการฝึกหัดครูและโรงเรียนอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ สร้างความสามารถในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมแบบประชาธิปไตยของคนทั้งประเทศ เป็นการศึกษาเพื่อทุกคนและทุกคนเพื่อการศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ

ข้อคิดเห็นจากรายงานการวิจัยฉบับนี้มีอยู่ 2 ประการ คือ

1. มหาวิทยาลัยบอตสวานา ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งเดียวของสาธารณรัฐบอตสวานาได้พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อการพัฒนาประเทศและประชาชน ทั้งด้านการสอน การวิจัย การผลิตบัณฑิต การบริการชุมชนทางวิชาการ หน้าที่ประการสุดท้ายจะเห็นได้ชัดในความพยายามของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะคณะศึกษาศาสตร์ได้พยายามส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ ทั้งในระดับประเทศ และนานาชาติ มหาวิทยาลัยเข้าไปเกี่ยวข้องด้านความหลากหลายของภาษาและเผ่าพันธุ์ การกีฬา และศูนย์เด็กเล็ก เป็นต้น

2. ความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยครูในการวิจัย พัฒนา หลักสูตร การสอน การพัฒนาบุคลากร และการประกันคุณภาพของครูโดยการควบคุม การให้ประกาศนียบัตรและปริญญาบัตร นับว่าเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิด ประโยชน์สูงสุด และที่แตกต่างไปจากประเทศไทยคือ คณะวิศวกรรมศาสตร์เทคโนโลยี และคณิตศาสตร์เข้าร่วมในการฝึกหัดครูด้วย

ผู้แปลมีความเห็นว่าแนวทางที่สถาบันอุดมศึกษาร่วมมือกันและช่วยพัฒนา ประเทศในสาธารณรัฐบอตสวานาเป็นเรื่องที่น่าสนใจ สมควรศึกษาไว้เป็นข้อมูลในการ ปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยต่อไป
